

EEN UITGAVE VAN BRONWIJS

De Levensbron en de machine

Kunstmatige intelligentie in de kerk:
wat wij leren, wat nodig is,
en waar het leven vandaan komt

Bronwijs

EÉN BRON, DUIZEND BRONNEN

De Levensbron en de machine

Kunstmatige intelligentie in de kerk

Dit boek is bedoeld voor kerkenraden, gemeenten, kringen en gezinnen. De hoofdstukken kunnen achter elkaar gelezen worden, maar staan ook los van elkaar. Elk hoofdstuk sluit af met een spiegel, een oefening of een weegschaal, naar de beweging waarin het staat.

Alle Schriftplaatsen zijn aangehaald uit de Statenvertaling.

Een uitgave van Bronwijs, een programma van Creëdu over AI en digitale geletterdheid voor kerken in de gereformeerde gezindte.

Deze uitgave mag vrij gedeeld en geprint worden voor gebruik in gemeente, gezin en onderwijs. Niet te verkopen en niet te bewerken. Gedrukte exemplaren zijn aan te vragen via info@bronwijs.org.

www.bronwijs.org · info@bronwijs.org

Inhoud

OPENEN · DE LESSEN

1 · De toren die wij bouwen	10
2 · Is het waar wat het zegt	14
3 · Het beeld en de Beeldenaar	17
4 · Veel kennis, weinig wijsheid	20
5 · Wat de machine niet kan	23
6 · Het gemak dat afstompt	26
7 · De spiegel van ons hart	29

MAKEN · WAT NODIG IS

8 · Onderscheiding als ambacht	35
9 · Een gemeente die leert	38
10 · Kaders die dienen	41
11 · Het ambt en het echte woord	44
12 · De kleinen bewaren	47
13 · Rentmeesters van tijd	50
14 · Samen leren spreken	53

WEGEN · DE LEVENSBRON

15 · Twee bakken	59
16 · De fontein des levens	62
17 · Het Woord dat vlees werd	65
18 · De stem van de Herder	68

19 • Het gebed is geen opdracht	71
.....	
20 • Een gemeenschap die niet te programmeren is	74
.....	
21 • Komt tot de wateren	77
.....	

VOORWOORD

Ergens in uw gemeente ligt een jongen op bed. Hij heeft een vraag waar hij al weken mee loopt: een vraag over geloof, over zichzelf, over of het allemaal wel waar is. Hij stelt haar niet aan zijn vader. Niet aan zijn moeder, niet aan de dominee, niet aan zijn mentor op catechisatie. Hij typt haar in bij een chatbot. Die heeft altijd tijd. Die schrikt nergens van. En die antwoordt binnen een seconde, in keurige zinnen die zeker klinken.

Misschien schrikt u van dit beeld. Misschien herkent u het, van uw eigen kinderen of kleinkinderen, of van uzelf. In beide gevallen bent u waar dit boek wil beginnen: niet bij de techniek, maar bij de mens en zijn dorst.

Er zijn onderwerpen waarover de kerk gemakkelijk te laat begint te spreken. Dit is er zo een. Kunstmatige intelligentie is de gemeente binnengekomen zonder aan te bellen. Zij zit in de telefoon van de catechisant, in het werk van het gemeentelid, in de zorg voor de oudere, en in de administratie van de kerkenraad. Toen de vraag gesteld werd of wij haar wilden, was zij er al.

Dat is geen reden tot paniek, en ook geen reden om te zwijgen. De kerk heeft in de loop van de eeuwen vaker geleerd om met een nieuwe techniek om te gaan. De boekdrukkunst veranderde de omgang met de Schrift ingrijpend, en de gemeente werd er uiteindelijk rijker van. Maar dat gebeurde niet vanzelf. Er is telkens bezinning nodig geweest, en soms strijd.

Dit boek wil bij die bezinning helpen. Het bestaat uit drie delen die samen drie vragen beantwoorden. Wat leren wij hiervan over onszelf? Wat is er nodig om als gemeente wijs te handelen? En waar komt het leven vandaan dat wij nodig hebben?

Het derde deel, wegen, is het hart. Een gemeente kan uitstekend beleid hebben en toch dorstig zijn. Alles wat in de eerste twee delen gezegd wordt over onderscheiding, toerusting en afspraken, staat of valt met de vraag waar de gemeente drinkt. Daarom eindigt dit boek niet bij een lijst van regels, maar bij de Springader des levenden waters.

De hoofdstukken volgen een vaste opbouw: een inleiding, de Bijbelse kern, een verdieping, een citaat, praktische toepassingen voor kerkenraad, gemeente en gezin, en vragen om verder te spreken. Bij elk hoofdstuk hoort een handleiding voor een

bijeenkomst. Zo kan het boek persoonlijk gelezen worden en tegelijk dienen op een kringavond of een gemeentevond.

Mijn hoop is dat dit boek niet leidt tot meer angst en ook niet tot meer haast, maar tot rust. Rust bij wie weet waar het water is.

Soli Deo gloria

Woudenberg, augustus 2026

Tijmen Booij

INLEIDING

Wanneer in een gemeente over kunstmatige intelligentie wordt gesproken, valt het gesprek meestal snel uiteen in twee kampen. Aan de ene kant staan zij die de mogelijkheden zien en niet begrijpen waarom er zo moeilijk over gedaan wordt. Aan de andere kant staan zij die zich zorgen maken en het gevoel hebben dat er iets kostbaars op het spel staat. Beiden hebben gelijk, en juist daarom komen zij er samen niet uit.

Dit boek probeert het gesprek op een ander punt te beginnen. Niet bij de vraag of wij ervoor of ertegen zijn, maar bij de vraag wat er in ons zelf zichtbaar wordt. Want een techniek die zoveel van ons overneemt, laat vanzelf zien wat wij belangrijk vinden, waar wij op steunen en waar wij onze rust zoeken.

Daarom begint het eerste deel, openen, bij de mens en niet bij de machine. Zeven hoofdstukken over de toren van Babel, over waarheid, over het beeld van God, over kennis en wijsheid, over de grenzen van wat gemaakt kan worden, over aandacht, en over het hart. Het zijn geen hoofdstukken over techniek. Het zijn hoofdstukken over ons.

Het tweede deel, maken, is opbouwend. Er wordt niet gevraagd wat er verboden moet worden, maar wat er opgebouwd moet worden. Onderscheiding moet geoefend worden, toerusting moet georganiseerd worden, kaders moeten opgesteld en uitgelegd worden, het ambt moet beschermd worden, de kleinen moeten bewaard worden, en de tijd die vrijkomt moet bestemd worden.

Het derde deel gaat over de Levensbron. Jeremia spreekt van twee boosheden: het verlaten van de bron, en het uithouwen van bakken die geen water houden. Die twee horen bij elkaar. Wie de bron verlaat, gaat vanzelf bouwen. En wie bouwt zonder de bron, houdt dorst. In dat licht wordt duidelijk waarom een gesprek over techniek in de kerk nooit alleen een gesprek over techniek is.

Een enkel woord over de toon. Dit boek is geschreven in de aanspreekvorm u, omdat het bedoeld is voor gebruik in de gemeente. De Schriftplaatsen zijn aangehaald uit de Statenvertaling. De praktische toepassingen zijn telkens verdeeld over drie kringen: de kerkenraad, de gemeente en het gezin. Zo kan ieder lezen wat op zijn plaats van toepassing is.

Ten slotte: dit is geen boek dat af is. De ontwikkelingen gaan snel en veel van wat nu geschreven wordt, zal over enkele jaren aangevuld moeten worden. Wat niet verandert, is de Bron. Daarom is het derde deel het langst houdbaar, en daarom eindigt het boek daar.

EERSTE BEWEGING

Openen

eerlijk kijken · De lessen

Wat kunstmatige intelligentie ons over onszelf leert

De eerste zeven hoofdstukken kijken niet naar de techniek maar naar de mens die haar gebruikt. Zij gaan over de toren die wij bouwen, over waarheid en gezag, over het beeld van God in de mens, over kennis en wijsheid, over de grenzen van de machine, over aandacht, en over het hart dat door dit alles zichtbaar wordt.

Hoofdstuk 1 tot en met 7

HOOFDSTUK 1

De toren die wij bouwen

Kom aan, laat ons voor ons een stad bouwen, en een toren, welks opperste in den hemel zij, en laat ons een naam voor ons maken.

GENESIS 11:4 · STATENVERTALING

INLEIDING

Er is iets ontroerends aan het verhaal van Babel. Mensen slaan de handen ineen. Zij vinden een nieuwe techniek, de gebakken steen, en zij ontdekken wat samenwerking vermag. Er is niets mis met bouwen. Er is niets mis met vernuft. God Zelf heeft de mens geschapen met handen die vormen en een verstand dat ontdekt. De moeite begint pas bij het motief dat zij hardop uitspreken: laat ons een naam voor ons maken.

Kunstmatige intelligentie is de gebakken steen van onze tijd. Zij is niet het eerste gereedschap dat de mens boven zichzelf lijkt uit te tillen, en zij zal niet het laatste zijn. De vraag die dit boek aan de gemeente stelt, is daarom niet in de eerste plaats of deze techniek geoorloofd is. De vraag is welke naam wij maken, en voor wie.

BIJBELSE KERN

Het opvallende in Genesis 11 is dat God niet ingrijpt omdat de toren te hoog wordt. Hij daalt neer om te zien wat de mensen bouwen, en Hij verstrooit hen. De reden staat in de tekst zelf: zij zochten een naam, en zij wilden niet verstrooid worden over de ganse aarde. Zij verzetten zich tegen de opdracht die God hun bij de schepping gegeven had. Hun techniek was niet zondig. Hun weigering om zich te laten zenden was dat wel.

Wanneer u dit legt naast de manier waarop nieuwe technologie zich vandaag aandient, valt er iets op. Ook nu klinkt de belofte van eenheid: één taal, één platform, één systeem dat alles verbindt. Ook nu klinkt de belofte van hoogte: wat gisteren

onmogelijk was, kan vandaag. En ook nu klinkt, meestal zachter, de belofte van de naam: u zult meer zijn, meer kunnen, meer betekenen.

De Schrift zet daar een ander verhaal tegenover. Op de Pinksterdag komt de omkering van Babel. Daar wordt geen eenheidstaal opgelegd, maar horen mensen ieder in hun eigen taal de grote werken Gods. De Geest maakt geen uniformiteit, maar gemeenschap in verscheidenheid. Hij verstrooit niet uit oordeel, maar zendt uit in genade.

Dat is de eerste les die de gemeente uit dit hoofdstuk mag meenemen. Techniek die mensen samenbrengt rondom de naam van God is een zegen. Techniek die mensen samenbrengt rondom onze eigen naam draagt het zaad van verstrooiing in zich. Het verschil zit niet in de steen. Het verschil zit in het hart van de bouwers.

VERDIEPING

Jacques Ellul, de Franse socioloog en gelovige denker, wees erop dat techniek zelden neutraal blijft. Zij wordt gemakkelijk een systeem met een eigen logica: wat kan, gebeurt, en wat gebeurt, wordt norm. Wie dat mechanisme kent, herkent het onmiddellijk in de huidige ontwikkelingen. Nauwelijks is een toepassing beschikbaar of zij is al onmisbaar geworden, zonder dat iemand de vraag heeft gesteld of wij haar werkelijk nodig hadden.

Voor een kerkenraad is dit een bruikbaar onderscheid. Er is een verschil tussen de vraag kan het, de vraag mag het, en de vraag dient het. De eerste vraag beantwoordt de markt. De tweede vraag beantwoordt de ethiek. De derde vraag beantwoordt de gemeente, en alleen zij kan dat, omdat alleen zij weet waartoe zij geroepen is.

Het is goed om daarbij eerlijk te blijven over onze eigen verlangens. Achter veel technologische keuzes in kerken zit niet alleen efficiëntie, maar ook het verlangen om mee te tellen, om modern gevonden te worden, om niet achter te blijven. Dat verlangen is menselijk en herkenbaar, en juist daarom vraagt het om benoeming. Een gemeente die haar motieven durft uit te spreken, bouwt anders dan een gemeente die dat nalaat.

Tegelijk mag dit hoofdstuk geen pleidooi voor angst worden. Babel is geen verbod op bouwen. De mens is en blijft schepsel met een scheppende opdracht. Wie uit vrees voor hoogmoed helemaal niets meer aandurft, maakt van voorzichtigheid een nieuwe afgod. De weg loopt tussen twee afgronden door: de vergoding van het maakbare en de verlamming van de angst.

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: neem bij elk voorstel voor nieuwe technologie drie vragen op in de bespreking. Kan het, mag het, en dient het de gemeente? Leg het antwoord op de derde vraag schriftelijk vast, ook wanneer het besluit uiteindelijk positief is. Zo ontstaat na verloop van tijd een dossier waaruit blijkt waarom u de dingen doet zoals u ze doet.

Voor de gemeente: houd een avond waarop u samen het verhaal van Babel leest naast een gewone werkdag. Waar zoeken wij, ieder voor zich, een naam? In ons werk, in wat wij delen, in wat wij laten zien? De vraag naar techniek wordt pas vruchtbaar wanneer zij eerst een vraag naar het hart is geweest.

Voor het gezin: spreek met uw kinderen niet alleen over wat een programma kan, maar over waarvoor het gemaakt is en wie eraan verdient. Kinderen die leren vragen naar het waartoe, zijn later beter bestand tegen de zuigkracht van het waarmee.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Welk verlangen speelt in uw gemeente mee wanneer over nieuwe technologie wordt gesproken? Efficiëntie, bereik, of ook de wens om mee te tellen?*
1. *Waar in uw eigen leven maakt u, zonder het hardop te zeggen, een naam voor uzelf?*
1. *Wat zou het voor uw kerkenraad betekenen om de vraag dient het even zwaar te wegen als de vraag kan het?*
1. *Welke techniek in uw gemeente is ingevoerd zonder dat iemand ooit heeft gevraagd of zij nodig was?*

DE SPIEGEL

- Welke techniek in uw eigen huis of gemeente is ingevoerd zonder dat iemand vroeg of zij nodig was?
- Waar maakt u, zonder het hardop te zeggen, een naam voor uzelf?

- Wat zou u missen als het morgen wegviel, en wat zegt dat?

HOOFDSTUK 2

Is het waar wat het zegt

Geliefden, geloof niet een iegelijken geest, maar beproeft de geesten, of zij uit God zijn.

1 JOHANNES 4:1 · STATENVERTALING

INLEIDING

Een taalmodel spreekt met gezag. Het aarzelt niet, het hakkelt niet, het zegt zelden dat het iets niet weet. Juist die vloeiendheid maakt het overtuigend, en juist daarom is het gevaarlijk. Want vloeiendheid is geen waarheid. Een zin kan volmaakt gebouwd zijn en toch niet kloppen.

De gemeente kent dit probleem langer dan zij denkt. De vraag hoe u onderscheidt of wat u hoort waar is, is niet nieuw met de komst van de computer. Zij is zo oud als de slang in de hof, die begon met een vraag die redelijk klonk: is het ook, dat God gezegd heeft?

BIJBELSE KERN

Johannes roept de gemeente niet op om alles te geloven en ook niet om alles te wantrouwen. Hij roept op tot beproeven. Dat is een werkwoord dat inspanning veronderstelt. Er is een maatstaf nodig, er is kennis nodig, en er is gemeenschap nodig, want beproeven doet men zelden alleen.

De gemeente te Berea krijgt in Handelingen 17 een opvallend compliment. Zij namen het woord aan met alle toegenegenheid, en onderzochten dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren. Zij waren dus tegelijk ontvankelijk en toetsend. Dat is precies de houding die kunstmatige intelligentie van ons vraagt: open genoeg om te leren, en gegrond genoeg om te wegen.

Belangrijk is waar zij aan toetsten. Niet aan hun gevoel, niet aan de meerderheid, en niet aan de welsprekendheid van de spreker, maar aan de Schriften. Er was een vaste maat buiten henzelf. Een gemeente zonder zo een maat kan niet beproeven, hoeveel informatie zij ook tot haar beschikking heeft.

Daarmee is meteen gezegd waarom deze techniek de kerk voor een scherpere opgave stelt dan een zoekmachine ooit deed. Een zoekmachine wees u naar bronnen. Een taalmodel geeft u een antwoord. Het verbergt de bronnen, het verbergt de twijfel, en het spreekt in de eerste persoon. Wie dat niet doorziet, verwisselt ongemerkt gezag met gemak.

VERDIEPING

Technisch gezien is het goed te weten hoe zulke systemen werken. Zij voorspellen, op grond van enorme hoeveelheden tekst, welk woord waarschijnlijk volgt. Zij begrijpen niet wat zij zeggen, zoals u begrijpt. Zij hebben geen geweten, geen ervaring en geen verantwoordelijkheid. Wat eruit komt, lijkt op kennis omdat het klinkt als kennis.

Daarom kunnen deze systemen met volle overtuiging onjuistheden voortbrengen. In het jargon heet dat hallucineren. Voor de gemeente is dat meer dan een technisch ongemak. Wanneer iemand een preekschets, een Bijbelverklaring of een pastoraal advies laat maken door zo een systeem, kan er iets uitkomen dat vroom klinkt en toch bezijden de Schrift is.

Er is nog een subtieler risico. Deze systemen zijn getraind op wat mensen hebben geschreven, en zij nemen dus de vooronderstellingen van die teksten mee. Waar de meerderheid van het bronmateriaal een bepaalde levensbeschouwing ademt, zal het antwoord die kleur dragen, ook als de vraag neutraal leek. De gemeente die dit niet weet, laat zich vormen zonder het te merken.

Het antwoord hierop is niet het verbod, maar de toetsing. Een gemeente die haar leden leert om drie vragen te stellen, is al een heel eind. Waar komt dit vandaan? Wie zegt dit nog meer? En hoe verhoudt het zich tot wat wij vanuit de Schrift belijden? Deze drie vragen kosten een minuut en voorkomen veel.

"Beproeft alle dingen; behoudt het goede." **1 Thessalonicenzen 5:21**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: spreek af dat alles wat met behulp van kunstmatige intelligentie is voorbereid en in de gemeente gebruikt wordt, door een mens wordt nagelopen die inhoudelijk verantwoordelijk is. Leg vast wie dat is. Niet om te wantrouwen, maar omdat verantwoordelijkheid altijd bij een persoon hoort te liggen.

Voor de gemeente: oefen het toetsen in het openbaar. Laat op een gemeenteavond een systeem een vraag over een geloofsonderwerp beantwoorden, en bespreek samen wat klopt, wat ontbreekt en wat scheef staat. Mensen leren onderscheiden door het te doen, niet door erover te horen.

Voor het gezin: leer kinderen de zin dat weet ik niet als een teken van eerlijkheid te waarderen. Wie thuis mag zeggen dat hij iets niet weet, herkent later een machine die dat nooit zegt.

Vragen om verder te spreken

1. *Waaraan toetst u wat u leest en hoort? Is die maatstaf voor uzelf helder te benoemen?*
1. *Wanneer heeft u voor het laatst iets aangenomen omdat het overtuigend klonk, en niet omdat u het had onderzocht?*
1. *Hoe zorgt uw gemeente ervoor dat toetsen een gezamenlijke oefening blijft en niet een taak van enkelen?*
1. *Wat zou het betekenen om, net als in Berea, tegelijk ontvankelijk en onderzoekend te zijn?*

DE SPIEGEL

- Wanneer nam u voor het laatst iets aan omdat het overtuigend klonk?
- Waaraan toetst u wat u leest en hoort, en kunt u die maatstaf benoemen?
- Welke stem gelooft u het snelst, en waarom juist die?

HOOFDSTUK 3

Het beeld en de Beeldenaar

En God schiep den mens naar Zijn beeld; naar het beeld van God schiep Hij hem; man en vrouw schiep Hij ze.

GENESIS 1:27 • STATENVERTALING

INLEIDING

Vroeg of laat komt in elk gesprek over kunstmatige intelligentie de vraag boven of een machine kan denken, en of zij ooit een persoon zou kunnen zijn. Het is een boeiende vraag, maar voor de gemeente is er een die eraan voorafgaat en die dringender is. Wat maakt de mens tot mens?

Wie het antwoord op die vraag niet kent, raakt bij elke nieuwe technische prestatie een stukje van zijn zekerheid kwijt. Wie het antwoord wel kent, kan met verwondering naar de machine kijken zonder zich bedreigd te voelen.

BIJBELSE KERN

De Schrift gaat opvallend zuinig om met de vraag waaruit het beeld van God precies bestaat. Zij zegt niet dat het in de rede zit, of in het geheugen, of in het vermogen om taal te gebruiken. Zij zegt dat God de mens schiep naar Zijn beeld, en zet dat onmiddellijk in verband met relatie en met opdracht: man en vrouw, en heerschappij over de aarde als rentmeester.

Dat is van groot belang. Wanneer het beeld van God in ons denkvermogen zou zitten, dan zou een machine die beter rekent ons wezenlijk naderen. Maar het beeld zit niet in een prestatie. Het is een gave, en het is een verhouding. De mens is beeld van God omdat God hem daartoe geschapen en aangesproken heeft.

Daarom is de vraag of een machine kan denken theologisch minder spannend dan zij lijkt. Een machine kan rekenen, herkennen, voorspellen en verbazingwekkend goed formuleren. Zij is niet aangesproken. Zij is niet geroepen. Zij staat niet in een verbond. Zij zal op de jongste dag geen rekenschap geven.

Er is nog iets. De Schrift verbiedt de mens om zich van God een beeld te maken. Dat verbod raakt aan wat wij hier bespreken. De verleiding van elke tijd is om iets te maken dat op leven lijkt en het vervolgens te behandelen alsof het leeft. De mens is beeld van God, maar de mens is niet zelf beeldenaar in de zin dat hij leven zou kunnen scheppen.

VERDIEPING

In de praktijk gaat het minder om filosofie en meer om gewenning. Wij zeggen dat een systeem iets weet, iets vindt, iets wil. Die taal is handig en bijna onvermijdelijk, maar zij is niet onschuldig. Woorden vormen ons denken. Wie lang genoeg zegt dat de computer nadenkt, gaat op een dag geloven dat hij verantwoordelijk is.

Voor kwetsbare mensen is dat meer dan een taalkwestie. Er zijn inmiddels toepassingen die zich voordoen als vriend, als luisterend oor, soms zelfs als geestelijk begeleider. Voor iemand die eenzaam is, kan zo een stem verrassend troostend zijn. Juist daar ligt de pijn. Wat troost geeft zonder te kennen, verzacht de eenzaamheid en bestendigt haar tegelijk.

De gemeente heeft hier iets kostbaars in te brengen. Zij weet dat kennen en gekend worden aan elkaar vastzitten. Zij weet dat troost pas troost is wanneer iemand werkelijk naast u komt zitten. En zij weet, in de woorden van Psalm 139, dat er Eén is Die ons doorgrondt en kent, ook wanneer geen mens dat kan.

Het is daarom niet nodig om het menselijke te verdedigen door het technische klein te maken. Verwondering over wat mensen kunnen bouwen past een schepsel goed. Het gaat er slechts om dat wij de rangorde niet verwisselen. Wat gemaakt is, blijft gemaakt. Wie geschapen is, blijft geschapen. En de Schepper blijft de Schepper.

"Ons hart is onrustig, totdat het rust vindt in U." Augustinus

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: neem in beleid of huisregels op dat toepassingen die zich voordoen als geestelijk raadsman of als vervanging van pastorale zorg niet worden aanbevolen vanuit de gemeente. Benoem daarbij ook wat wel geboden wordt, zodat de grens niet als kaal verbod klinkt.

Voor de gemeente: bespreek in kringen wat het betekent om gekend te worden. Laat mensen vertellen wanneer zij zich werkelijk gekend voelden, en wat daarvoor nodig was. Dat gesprek maakt vanzelf duidelijk wat een machine niet geven kan.

Voor het gezin: let op uw eigen taal. Zeg liever het programma geeft als antwoord dan de computer vindt. Kinderen nemen die precisie over, en zij helpt hen om de dingen op hun plaats te houden.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Waarin bestaat volgens u het beeld van God in de mens, en hoe zou u dat aan een tiener uitleggen?*
1. *Waar merkt u in uw eigen spreken dat u aan een machine eigenschappen toekent die zij niet heeft?*
1. *Wie in uw gemeente is zo eenzaam dat een kunstmatige stem aantrekkelijk zou kunnen worden?*
1. *Wat kan uw gemeente concreet bieden dat werkelijk kennen mogelijk maakt?*

DE SPIEGEL

- Waar kent u iemand werkelijk bij name, en waar kent u alleen zijn profiel?
- Wat heeft een mens dat een systeem mist, en waaraan merkt u dat?
- Waar behandelt u uzelf als een verzameling gegevens?

HOOFDSTUK 4

Veel kennis, weinig wijsheid

De kennis maakt opgeblazen, maar de liefde sticht.

1 KORINTHE 8:1 · STATENVERTALING

INLEIDING

Nooit eerder was zoveel kennis zo snel bereikbaar. Een vraag die vroeger een middag in de bibliotheek kostte, is nu binnen enkele seconden beantwoord. Dat is een zegen, en het is dwaas om dat te ontkennen. Maar de gemeente weet dat kennis en wijsheid twee verschillende dingen zijn, en dat het eerste het tweede niet vanzelf voortbrengt.

Wijsheid in de Schrift is geen hoeveelheid. Zij is een houding, en zij begint op een bepaald punt: de vreze des HEEREN is het beginsel der wijsheid. Wie dat beginpunt mist, kan alle kennis van de wereld verzamelen en toch dwaas blijven.

BIJBELSE KERN

Paulus schrijft over kennis in een gemeente die trots was op haar inzicht. Hij ontkent dat inzicht niet, maar hij plaatst het onder iets anders. Kennis blaast op, liefde bouwt op. Het beeld is scherp gekozen. Iets dat opgeblazen wordt, lijkt groter maar wordt niet sterker. Alleen wat opgebouwd wordt, houdt stand.

In het boek Spreuken loopt dezelfde lijn. Daar is wijsheid geen verzameling feiten, maar het vermogen om in een concrete situatie het goede te doen op het goede moment. Zij wordt niet verworven door meer te weten, maar door te vrezen, te luisteren en te oefenen. Zij heeft tijd nodig, en zij heeft een leven nodig waarin zij beproefd wordt.

Prediker voegt daar een nuchtere waarschuwing aan toe die opmerkelijk actueel klinkt. Van vele boeken te maken is geen einde, en veel lezens is vermoeiing des vleses. De schrijver is niet tegen boeken. Hij ziet dat de vermenigvuldiging van informatie de mens niet vanzelf rust of inzicht geeft, en dat er een punt komt waarop meer alleen nog vermoeit.

Dat is precies de spanning waarin de gemeente vandaag staat. De toegang tot kennis is vrijwel onbeperkt geworden, terwijl het vermogen om te wegen, te onderscheiden en te volharden niet is meegegroeid. Wie alleen de toegang vergroot en de vorming vergeet, kweekt goed geïnformeerde mensen die niet weten wat zij moeten doen.

VERDIEPING

Er is een praktisch verschil tussen antwoorden en verstaan. Een antwoord kunt u ontvangen. Verstaan moet u opbouwen. Wie de weg naar het antwoord overslaat, mist de omweg waarin het begrip ontstaat. In het onderwijs is dat allang bekend: de worsteling is niet het obstakel voor het leren, zij is de plaats waar het leren gebeurt.

Voor catechese en Bijbelstudie heeft dat directe gevolgen. Wanneer een jongere zijn vragen bij een systeem neerlegt en een keurig antwoord terugkrijgt, is de vraag beantwoord en het gesprek gesloten. Terwijl juist die onbeantwoorde vraag, meegenomen naar de kring, naar de dominee, naar het avondgebed, de plek is waar geloof groeit.

Dat pleit niet voor het weren van deze hulpmiddelen, maar voor een bewuste volgorde. Eerst zelf denken, dan raadplegen, dan opnieuw wegen. Wie die volgorde aanhoudt, gebruikt de techniek als klankbord in plaats van als orakel. Wie haar omdraait, laat zijn denken vormen voordat het begonnen is.

Ten slotte is er de vraag naar traagheid. Wijsheid heeft ritme nodig, herhaling, en stilte. De sabbat is daarvan het diepste voorbeeld. Een cultuur die alles versnelt, raakt precies datgene kwijt waarin wijsheid rijpt. Dat is misschien wel het grootste verlies dat deze techniek ongemerkt kan aanrichten, en tegelijk het gemakkelijkst te herstellen, want traagheid vraagt geen geld, alleen een besluit.

"De vreze des HEEREN is het beginsel der wijsheid." **Spreuken 9:10**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: bespreek bij toerusting niet alleen wat de gemeente moet weten, maar hoe zij leert wegen. Plan per jaar minstens één avond waarop niet informatie centraal staat, maar oordeelsvorming aan de hand van een concreet dilemma.

Voor de gemeente: hanteer in kringen de regel eerst zelf, dan samen, dan zoeken. Laat deelnemers eerst hun eigen gedachten opschrijven, bespreek die, en raadpleeg

pas daarna aanvullende bronnen. De kwaliteit van het gesprek verandert er zichtbaar door.

Voor het gezin: beloon de vraag, niet alleen het antwoord. Wie thuis leert dat een goede vraag iets waard is, wordt minder afhankelijk van het snelle antwoord.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Waar in uw leven verwacht u meer weten met beter weten?*
1. *Welke vraag draagt u al langer met u mee zonder haar te laten beantwoorden? Wat doet dat met u?*
1. *Hoe zorgt uw gemeente ervoor dat er nog ruimte is voor traagheid en herhaling?*
1. *Wat zou u loslaten wanneer u wijsheid werkelijk boven kennis zou stellen?*

DE SPIEGEL

- Welke vraag draagt u al langer met u mee zonder haar te laten beantwoorden?
- Wanneer wist u veel en deed u er niets mee?
- Waar verwacht u informatie met inzicht?

HOOFDSTUK 5

Wat de machine niet kan

Want de mens ziet aan, wat voor ogen is, maar de HEERE ziet het hart aan.

1 SAMUËL 16:7 · STATENVERTALING

INLEIDING

Er wordt veel gezegd over wat kunstmatige intelligentie allemaal kan. Voor de gemeente is de omgekeerde vraag vruchtbaarder. Wat kan zij niet, en waarom niet? Die vraag is geen poging om de techniek klein te maken. Zij is een poging om helder te krijgen waar de eigen roeping van de kerk begint.

Wie de grenzen van een instrument kent, kan het rustig gebruiken. Wie ze niet kent, verwacht er te veel van en is teleurgesteld, of verwacht er te weinig van en mist wat het geven kan.

BIJBELSE KERN

De Schrift kent een woord voor het vermogen om door de buitenkant heen te zien. Het heet hartenkennis, en zij wordt uitsluitend aan God toegeschreven. De mens ziet aan wat voor ogen is. Zelfs Samuël, een profeet, vergist zich bij het zien van Eliab. Alleen de HEERE ziet het hart aan.

Dat is een grens die geen enkele hoeveelheid gegevens overschrijdt. Een systeem kan patronen zien die geen mens opmerkt. Het kan uit taalgebruik afleiden dat iemand somber is. Maar het ziet niet het hart. Het ziet sporen van het hart, en dat is wezenlijk iets anders.

Daarnaast is er wat de Schrift medelijden noemt, letterlijk het meelijden. Wanneer de Heere Jezus de schare ziet, staat er dat Hij innerlijk met ontferming bewogen werd. Dat is geen vaardigheid en geen berekening. Het is een beweging in het binnenste van een Persoon die Zich verbindt met wat Hij ziet.

En er is de zegen. Wanneer Aäron de gemeente zegent, spreekt hij geen wens uit maar legt hij de Naam van God op het volk. Dat kan alleen wie daartoe gezonden is. Een systeem kan de woorden van Numeri 6 feilloos weergeven. Het kan niet zegenen, omdat zegenen geen kwestie van woorden is maar van gezag en zending.

VERDIEPING

Praktisch gesproken zijn er drie dingen die deze techniek principieel niet levert. Zij draagt geen verantwoordelijkheid, zij heeft geen lichaam, en zij heeft geen geschiedenis met u. Elk van die drie is voor het kerkelijk leven van doorslaggevend belang.

Geen verantwoordelijkheid betekent dat er niemand is die aanspreekbaar is. Wanneer een advies schade aanricht, kan een systeem niet ter verantwoording worden geroepen, geen schuld belijden en geen herstel zoeken. In de gemeente hangt bijna alles aan aanspreekbaarheid: het ambt, de tucht, de onderlinge vermaning. Waar aanspreekbaarheid wegvalt, valt de gemeenschap uiteen.

Geen lichaam betekent dat er geen aanwezigheid is. De kerk is de plek waar mensen naast elkaar zitten, elkaars stem horen bij het zingen, brood en wijn ontvangen uit een hand. Het avondmaal is niet toevallig lichamelijk. Het geloof komt door het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods, en dat Woord wordt gesproken door een mens die er staat.

Geen geschiedenis betekent dat er geen trouw is. Een ouderling die tien jaar bij u over de vloer komt, weet wat u heeft meegemaakt. Hij zwijgt op de juiste momenten omdat hij zich herinnert. Een systeem dat elke sessie opnieuw begint, kan die trouw nabootsen maar niet dragen. Trouw veronderstelt dat iemand ook had kunnen weglopen en het niet deed.

"Wij verwachten meer van technologie en minder van elkaar."
Sherry Turkle

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: maak een korte lijst van taken die in uw gemeente uitsluitend door mensen gedaan worden, en schrijf erbij waarom. Denk aan pastoraal bezoek, ziekenzalving, censuur, en het uitspreken van de zegen. Zo een lijst geeft rust, ook wanneer de mogelijkheden toenemen.

Voor de gemeente: benoem in de eredienst af en toe de lichamelijkheid van het geloof. Dat wij samen komen, samen zingen, samen eten en drinken aan de tafel. Wat vanzelfsprekend lijkt, wordt kostbaar zodra het bewust wordt.

Voor het gezin: houd één moment per dag waarop schermen weg zijn en gezichten zichtbaar. De maaltijd of het avondgebed. Kinderen leren daar zonder woorden dat aanwezigheid iets is dat niet vervangen kan worden.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Welke taken in uw gemeente zouden hun betekenis verliezen wanneer een machine ze overnam, ook als het resultaat gelijk zou zijn?*
1. *Wanneer heeft u ervaren dat iemands aanwezigheid meer betekende dan zijn woorden?*
1. *Waar in uw gemeente dreigt aanspreekbaarheid te vervagen?*
1. *Wat betekent het voor u dat God het hart aanziet, terwijl mensen slechts de buitenkant zien?*

DE SPIEGEL

- Wat verwacht u van een systeem dat alleen een mens u geven kan?
- Waar hoopt u stiekem dat de techniek u iets bespaart wat niet bespaard kan worden?
- Wat kan alleen iemand die u kent, en van wie zou u dat willen ontvangen?

HOOFDSTUK 6

Het gemak dat afstompt

Behoed uw hart boven al wat te bewaren is, want daaruit zijn de uitgangen des levens.

SPREUKEN 4:23 · STATENVERTALING

INLEIDING

De grootste invloed van deze techniek op de gemeente zal waarschijnlijk niet liggen in de leer, maar in de aandacht. Niet in wat wij geloven, maar in ons vermogen om ergens bij te blijven. En dat is een geestelijke zaak, want wie niet meer bij iets kan blijven, kan ook niet meer bidden, niet meer luisteren en niet meer wachten.

Gemak is een gave. Wie ooit een brief met de hand heeft geschreven en per post verstuurd, weet hoeveel er gewonnen is. Maar elk gemak neemt ook iets weg, en meestal precies datgene waarvoor de inspanning nodig was.

BIJBELSE KERN

Het hart is in de Schrift niet het gevoel, maar het centrum van de mens. Daar wordt overwogen, gewild en besloten. Wanneer Spreuken zegt dat het hart bewaakt moet worden boven al wat te bewaren is, gaat het dus over de vraag wat er binnenkomt en wat daar vormend werkt.

De Heere Jezus spreekt in de gelijkenis van de zaaier over zaad dat onder de doornen valt. De zorgvuldigheden dezer wereld en de verleiding des rijkdoms verstikken het woord. Het is opvallend dat het zaad niet weggenomen wordt en ook niet verdort. Het wordt verstikt, overwoekerd, ondergesneeuwd. Dat is precies wat een overvloed aan prikkels doet.

Daartegenover staat het beeld van Maria, die aan de voeten van de Heere Jezus zat en Zijn woord hoorde. Martha was bezig, en haar bezigheid was niet slecht. Zij was bekommerd en ontroerd over vele dingen. Eén ding is nodig, zegt de Heere, en Maria heeft het goede deel uitgekozen.

De gemeente wordt dus niet opgeroepen tot afzijdigheid, maar tot ordening. Er is een goed deel, en dat vraagt om ruimte. Wie zijn aandacht laat versplinteren over alles wat zich aandient, houdt voor dat ene deel niets over, ook al wilde hij het wel.

VERDIEPING

Onderzoek naar aandacht laat iets zien dat ieder van ons herkent. Wanneer een taak voortdurend onderbroken wordt, duurt zij niet alleen langer, maar wordt het denken ook oppervlakkiger. Wij verliezen de draad, en wij verliezen het geduld om hem terug te zoeken. Wie dat jarenlang volhoudt, went eraan om nergens meer diep in te gaan.

Voor de eredienst is dat direct merkbaar. Een preek van veertig minuten veronderstelt een vermogen dat buiten de kerk nauwelijks nog geoefend wordt. Dat is geen pleidooi voor kortere preken, maar wel voor het besef dat luisteren een vaardigheid is die onderhouden moet worden, en dat de gemeente daar iets aan kan doen.

Er is bovendien een verschil tussen ontspanning en verstrooiing. Ontspanning geeft terug. Verstrooiing neemt af zonder dat u het merkt, en laat u achter met het gevoel dat u niets gedaan hebt en toch moe bent. De vraag aan het eind van een avond is dus niet of het leuk was, maar of u er iets aan overgehouden heeft.

Wat helpt is niet in de eerste plaats beperking, maar vervanging. Wie iets weglaat zonder er iets voor in de plaats te zetten, houdt een leegte over die zich vanzelf weer vult. Wie de avond opent met lezen en gebed, hoeft minder te verbieden, omdat de plaats al ingenomen is.

"Aandacht is de zeldzaamste en zuiverste vorm van vrijgevigheid."
Simone Weil

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: overweeg een gemeentebrede periode van bezinning, bijvoorbeeld in de lijdenstijd, waarin de gemeente gezamenlijk iets weglaat en iets toevoegt. Gezamenlijkheid maakt zulke oefeningen draaglijk en vruchtbaar.

Voor de gemeente: begin kringavonden met vijf minuten stilte voordat er gesproken wordt. Het voelt eerst ongemakkelijk en wordt daarna het meest gewaardeerde onderdeel van de avond.

Voor het gezin: kies een vast uur waarop de telefoons op één plek liggen. Niet als straf, maar als afspraak die voor iedereen geldt, ouders inbegrepen. Wat u voorleeft, weegt zwaarder dan wat u afspreekt.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Waar merkt u dat uw vermogen om ergens bij te blijven is afgenomen?*
1. *Wat verstikt in uw leven het zaad van het Woord? Zorgen, drukte, of prikkels?*
1. *Welk goed deel zou u willen kiezen, en wat zou daarvoor moeten wijken?*
1. *Wat zet u in de plaats van wat u weglaat?*

DE SPIEGEL

- Welke handeling hebt u uitbesteed en zou u niet meer zelf kunnen?
- Wat ging vroeger moeizaam en gaat nu vanzelf, en wat is daarmee verdwenen?
- Waar kiest u het gemak terwijl u weet dat het u iets kost?

HOOFDSTUK 7

De spiegel van ons hart

Doorgrond mij, o God! en ken mijn hart; beproef mij, en ken mijn gedachten.

PSALM 139:23 · STATENVERTALING

INLEIDING

Er wordt vaak gezegd dat techniek neutraal is en dat het aan het gebruik ligt. Dat is te eenvoudig, maar er zit een waarheid in die de gemeente niet mag overslaan. Wat mensen met deze systemen doen, laat zien wat er al in hen was. Zij vergroot uit. Zij versnelt. Zij maakt zichtbaar.

Daarmee wordt kunstmatige intelligentie voor de kerk onbedoeld een spiegel. Niet in de eerste plaats een bedreiging van buiten, maar een openbaring van binnen. En een spiegel kunt u breken, of u kunt erin kijken.

BIJBELSE KERN

David bidt in Psalm 139 niet om verandering van zijn omstandigheden, maar om doorgronding van zijn hart. Hij vraagt God om te zien wat hijzelf niet ziet. Dat gebed veronderstelt dat een mens zichzelf niet volledig kent, en dat zelfkennis een gave is die van buiten komt.

Jeremia zegt het scherper. Arglistig is het hart, meer dan enig ding, ja, dodelijk is het; wie zal het kennen? Ik, de HEERE, doorgrond het hart. De Schrift is dus niet optimistisch over ons vermogen tot zelfonderzoek, en juist daarom des te positiever over de noodzaak ervan.

De vruchten die de Schrift noemt, zijn opvallend concreet. Waar het hart vol is, loopt de mond van over. Wat u zoekt wanneer niemand kijkt, wat u deelt wanneer u boos bent, waaraan u uw tijd geeft wanneer u vrij bent, dat zegt meer over u dan uw belijdenis.

Nieuwe technieken maken die vruchten sneller zichtbaar dan vroeger. Wat vroeger tijd kostte en daardoor afkoelde, kan nu binnen enkele seconden verspreid worden. Wie geneigd is tot oordelen, oordeelt sneller. Wie geneigd is tot vergelijken, vergelijkt vaker. Wie geneigd is tot vluchten, vindt makkelijker een uitweg.

VERDIEPING

Dit inzicht verandert de toon van het gesprek in de gemeente. Zolang techniek als vijand wordt neergezet, gaat het gesprek over grenzen en regels, en dat gesprek eindigt zelden goed. Zodra zij als spiegel wordt gezien, gaat het gesprek over het hart, en daar is de kerk juist bij uitstek voor toegerust.

Praktisch betekent het dat vragen anders geformuleerd kunnen worden. Niet alleen hoeveel tijd besteedt u eraan, maar wat zoekt u erin. Niet alleen wat is er toegestaan, maar wat doet dit met uw verlangen. De eerste vraag levert een cijfer op. De tweede levert een gesprek op.

Er is ook een pastorale winst. Wie ontdekt dat een gewoonte niet door de techniek is veroorzaakt maar door haar is blootgelegd, kan ophouden met de strijd tegen het apparaat en beginnen met de eigenlijke strijd. Dat is zwaarder, maar het is de enige strijd die iets oplevert.

Tegelijk vraagt dit om voorzichtigheid. Een spiegel kan hard zijn, zeker voor wie al worstelt met schaamte. In de gemeente moet daarom altijd het evangelie meeklinken: dat er Eén is Die ons volkomen kent en toch liefheeft. Zelfkennis zonder genade maakt somber. Zelfkennis met genade maakt vrij.

"Het hart van de mens is een fabriek van afgoden." **Johannes Calvijn**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: kies bij het bespreken van dit onderwerp bewust de toon van het hart in plaats van de toon van de regel. Regels zijn soms nodig, maar zij komen na het gesprek en niet ervoor.

Voor de gemeente: gebruik in kringen de vraag wat zoekt u daarin, in plaats van hoe vaak doet u dat. Bereid deelnemers erop voor dat het gesprek persoonlijk kan worden, en spreek af dat wat gedeeld wordt binnen de kring blijft.

Voor het gezin: laat merken dat u zelf ook geneigd bent tot wat u bij uw kinderen ziet. Een ouder die zijn eigen strijd benoemt, maakt de weg vrij voor eerlijkheid.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Wat legt uw gebruik van deze middelen bloot over uw verlangens?*
1. *Welke neiging in uzelf wordt door snelheid en gemak vergroot?*
1. *Durft u het gebed van David te bidden, en wat verwacht u dat God dan laat zien?*
1. *Hoe zorgt u ervoor dat zelfonderzoek in uw gemeente samengaat met genade?*

TWEEDE BEWEGING

Maken

leren onderscheiden · Wat nodig is

Voorwaarden voor een gemeente die wijs wil handelen

Het tweede deel is opbouwend van aard. Het gaat niet over wat verboden moet worden, maar over wat opgebouwd moet worden: onderscheiding als ambacht, toerusting, kaders die dienen, de eigenheid van het ambt, de bescherming van de kleinen, rentmeesterschap over tijd, en het gesprek waarin dit alles samenkomt.

Hoofdstuk 8 tot en met 14

DE SPIEGEL

- Wat zoekt u bij een scherm dat u bij een mens niet durft te zoeken?
- Wat zou een buitenstaander uit uw schermgebruik over uw hart afleiden?
- Welke vraag stelt u liever aan niemand, en waarom niet?

HOOFDSTUK 8

Onderscheiding als ambacht

En wordt dezer wereld niet gelijkvormig; maar wordt veranderd door de vernieuwing uws gemoeds, opdat gij moogt beproeven, welke de goede, en welbehagelijke en volmaakte wil van God zij.

ROMEINEN 12:2 · STATENVERTALING

INLEIDING

Onderscheiding is in de gemeente vaak een woord dat gebruikt wordt en zelden een vaardigheid die geoefend wordt. Wij zeggen tegen elkaar dat wij moeten onderscheiden, en gaan er stilzwijgend van uit dat ieder wel weet hoe dat gaat. Maar onderscheiden is een ambacht. Het moet geleerd worden, en het moet onderhouden worden.

In dit tweede deel gaat het over wat nodig is. Niet over wat verboden moet worden, maar over wat opgebouwd moet worden. En het eerste dat opgebouwd moet worden, is het vermogen om te wegen.

BIJBELSE KERN

Paulus verbindt onderscheiding aan vernieuwing van het gemoed. Dat is een opmerkelijke volgorde. Eerst wordt de mens veranderd, dan kan hij beproeven. Onderscheidingsvermogen is dus niet in de eerste plaats een kwestie van informatie, maar van vorming. Wie anders gaat denken, gaat anders zien.

Datzelfde staat in de brief aan de Hebreeënen, waar sprake is van hen die door de gewoonte geoefende zinnen hebben tot onderscheiding beide des goeds en des kwaads. Er staat geoefend. Onderscheiding groeit door herhaald gebruik, zoals een ambachtsman zijn hand oefent aan het materiaal.

Dat betekent dat een gemeente die haar leden wil toerusten, hun geen lijst met antwoorden moet geven, maar hen moet laten oefenen aan echte gevallen. Niet: dit

mag en dat mag niet. Maar: hier is een situatie, laten wij samen wegen wat hier goed is, en waarom.

De maatstaf blijft daarbij ongewijzigd. De wil van God, zoals die in Zijn Woord bekend is gemaakt. Onderscheiden is geen creatief bedenken van nieuwe normen, maar het toepassen van blijvende normen op nieuwe situaties. Dat is bescheidener werk, en tegelijk moeilijker.

VERDIEPING

Een bruikbaar hulpmiddel is een vaste reeks vragen die bij elk nieuw gebruik gesteld wordt. Wat wordt hier gewonnen, en wat wordt weggenomen? Wie draagt de verantwoordelijkheid? Wat gebeurt er met de zwakste in ons midden? En dient dit de opdracht die wij als gemeente hebben ontvangen?

De derde vraag verdient bijzondere aandacht. Bij elke verandering zijn er mensen die meekomen en mensen die achterblijven. Wanneer de gemeente overgaat op digitale aanmelding, digitale collecte en digitale communicatie, ontstaat er ongemerkt een groep die buiten valt. Dat is geen bijzaak. In de Schrift wordt de zorg voor de zwakke telkens genoemd als toets voor de gerechtigheid van een gemeenschap.

Onderscheiding vraagt ook om tijd. Een besluit dat binnen één vergadering genomen wordt onder tijdsdruk, is zelden een onderscheiden besluit. Het helpt om bij ingrijpende keuzes een vaste bedenktijd af te spreken, en om die bedenktijd niet als traagheid maar als zorgvuldigheid te benoemen.

Ten slotte is onderscheiding gemeenschapswerk. Eén persoon ziet één kant. Een kerkenraad met verschillende leeftijden, beroepen en levenservaringen ziet meer. Waar mogelijk is het goed om ook mensen buiten de raad te horen, in het bijzonder jongeren, die deze techniek dagelijks gebruiken en er andere vragen bij hebben.

"Wij vormen ons gereedschap, en daarna vormt het gereedschap ons." John Culkin, naar Marshall McLuhan

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: stel een korte toetsvragenlijst vast, van niet meer dan vijf vragen, die bij elk voorstel rond digitalisering wordt doorlopen. Neem de uitkomst op in de notulen, zodat er een lijn ontstaat die navolgbaar is.

Voor de gemeente: organiseer een oefenavond met drie concrete gevallen uit uw eigen gemeente. Laat groepjes wegen en laat hen daarna hun afweging toelichten.

Het gaat niet om het juiste antwoord, maar om de kwaliteit van de redenering.

Voor het gezin: bespreek bij nieuwe apparaten of toepassingen eerst wat het u geeft en wat het u kost. Kinderen die dat gesprek gewend zijn, voeren het later vanzelf met zichzelf.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Hoe wordt in uw gemeente op dit moment beoordeeld of iets goed is om te doen?*
1. *Wie valt buiten de boot bij de digitale keuzes die u de afgelopen jaren gemaakt heeft?*
1. *Waar heeft u een besluit genomen onder tijdsdruk waar u achteraf spijt van heeft?*
1. *Welke stem ontbreekt in uw kerkenraad wanneer over dit onderwerp wordt gesproken?*

DE OEFENING

- Neem één echte casus uit uw eigen gemeente, geen bedacht voorbeeld, en beproef die deze week hardop met iemand anders.
- Vraag bij het eerstvolgende antwoord dat u van een systeem krijgt: waar komt dit vandaan? Zoek het na.

HOOFDSTUK 9

Een gemeente die leert

En zij waren volhardende in de leer der apostelen, en in de gemeenschap, en in de breking des broods, en in de gebeden.

HANDELINGEN 2:42 · STATENVERTALING

INLEIDING

Toerusting is geen luxe. Zij is de manier waarop een gemeente haar leden in staat stelt om in hun eigen leven te doen wat zij samen belijden. Waar toerusting ontbreekt, blijven mensen alleen met hun vragen, en dan bepaalt de wereld het antwoord.

Rond kunstmatige intelligentie is dat tekort goed zichtbaar. Er wordt in kerken veel over gesproken en weinig over onderwezen. Terwijl er nauwelijks een onderwerp is waarbij het verschil tussen weten hoe het werkt en niet weten hoe het werkt zo groot is.

BIJBELSE KERN

De eerste gemeente volhardde in de leer der apostelen. Er was dus onderwijs, en het was blijvend. Niet een eenmalige cursus, maar een gewoonte. Daarnaast waren er gemeenschap, breking des broods en gebeden. Onderwijs stond niet los van het leven, maar was ingebed in een geheel.

Efeze 4 noemt het doel van de ambten: tot volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouw van het lichaam van Christus. Toerusting is dus geen doel op zich, maar dient het functioneren van de gemeente. Zij is bedoeld om mensen toe te rusten voor hun eigen plaats, niet om hen afhankelijk te maken van de leraar.

Verder valt op dat het onderwijs in de Schrift altijd verbonden is met de praktijk van het leven. De Sjema draagt op om de woorden te spreken wanneer u in uw huis zit, wanneer u op de weg gaat, wanneer u nederligt en wanneer u opstaat. Onderwijs hoort dus thuis in de gewone dag, niet alleen in de leerzaal.

Dat geldt bij uitstek voor dit onderwerp. Kunstmatige intelligentie is niet een thema voor een enkele lezing. Zij komt binnen via het werk, de school, de telefoon en de zorg. Toerusting moet daarom terugkerend zijn, praktisch, en verbonden met wat mensen werkelijk tegenkomen.

VERDIEPING

Een bruikbare opbouw voor toerusting kent vier lagen. Ten eerste: hoe werkt het, in gewone taal, zonder jargon. Ten tweede: waar kom ik het tegen, in mijn werk, mijn gezin, mijn zorg. Ten derde: wat staat er op het spel, geestelijk en menselijk. En ten vierde: wat spreken wij met elkaar af.

Het is verstandig om die eerste laag niet over te slaan. Veel angst en veel overschatting komen voort uit onbekendheid. Wanneer mensen begrijpen dat een taalmodel geen kennis heeft maar waarschijnlijkheden berekent, verandert hun houding vrijwel onmiddellijk. Zij worden noch bang, noch naïef.

Verschillende groepen hebben verschillende toerusting nodig. Ambtsdragers hebben vragen over beleid en pastoraat. Ouders hebben vragen over opvoeding en toezicht. Jongeren hebben vragen over school, vriendschap en identiteit. Ouderen hebben vragen over toegankelijkheid en over het gevoel er niet meer bij te horen. Eén avond voor allen doet niemand recht.

Ten slotte is er de vraag wie onderwijst. Het is verleidelijk om een externe deskundige te vragen en het daarbij te laten. Dat kan waardevol zijn voor de eerste laag, maar de derde en vierde laag horen bij de gemeente zelf. Wie afsprekt wat er in de gemeente geldt, moet ook zelf tot die gemeente behoren.

"Technologie geeft, en technologie neemt." **Neil Postman**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: neem toerusting rond dit thema op in de jaarplanning, met minstens drie bijeenkomsten voor verschillende doelgroepen. Wijs één ambtsdrager aan die dit onderwerp blijvend volgt en de raad informeert.

Voor de gemeente: begin eenvoudig. Een avond met de titel hoe werkt het eigenlijk trekt meer mensen dan een avond met een zware titel, en zij legt de basis voor alle gesprekken die daarna volgen.

Voor het gezin: vraag uw kinderen om u iets te laten zien en uit te leggen. Zij weten meestal meer dan u van de bediening, en u weet meer dan zij van de weging. Dat

gesprek maakt beide partijen wijzer.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Wat weet u werkelijk van de techniek waarover u een oordeel heeft?*
1. *Welke groep in uw gemeente is tot nu toe overgeslagen bij toerusting rond dit thema?*
1. *Hoe voorkomt u dat toerusting eenmalig blijft?*
1. *Wie in uw gemeente zou dit onderwerp kunnen blijven volgen, en wat heeft die persoon daarvoor nodig?*

DE OEFENING

- Vraag deze week aan één jongere wat hij op internet tegenkomt. Stel geen vervolgvraag die op een oordeel lijkt.
- Benoem in de eerstvolgende vergadering één ding waarvan u zegt: dit weet ik niet, en dat wil ik leren.

HOOFDSTUK 10

Kaders die dienen

Zo de HEERE het huis niet bouwt, tevergeefs arbeiden
deszelfs bouwlieden daaraan.

PSALM 127:1 · STATENVERTALING

INLEIDING

Er komt in elke gemeente een moment waarop afspraken nodig zijn. Niet omdat mensen niet te vertrouwen zijn, maar omdat duidelijkheid rust geeft. Wie weet wat geldt, hoeft niet telkens opnieuw te wegen, en durft eerder te vragen wanneer hij twijfelt.

De kunst is om kaders te maken die dienen in plaats van knellen. Een kader dat te strak zit, wordt ontweken. Een kader dat te ruim is, geeft geen houvast. Het verschil zit meestal niet in de strengheid, maar in de vraag of het kader is uitgelegd.

BIJBELSE KERN

De wet van God begint niet met een verbod maar met een naam. Ik ben de HEERE uw God, Die u uit Egypteland, uit het diensthuis, uitgeleid heb. Pas daarna volgen de geboden. De regel staat dus in het licht van de bevrijding, en niet omgekeerd.

Dat is een leerzaam model voor kerkelijke afspraken. Begin met wat u wilt beschermen, en pas daarna met wat u wilt beperken. Een beleidsstuk dat opent met de waarde van het persoonlijke gesprek, kan daarna zonder wrijving zeggen dat pastorale correspondentie niet door een systeem wordt opgesteld.

De Schrift kent bovendien de gedachte dat de regel de mens dient. De sabbat is gemaakt om des mensen wil, en niet de mens om des sabbats wil. Waar een afspraak haar doel niet meer dient, moet zij herzien worden. Dat vraagt om evaluatie, en dus om een moment waarop u er opnieuw naar kijkt.

Ten slotte staat boven alle bouwen het woord van Psalm 127. Wie een beleid opstelt zonder gebed, bouwt tevergeefs. Dat klinkt vroom, en het is ook praktisch. Een raad

die begint met gebed vergadert anders dan een raad die begint met een agenda.

VERDIEPING

Een werkbaar kader voor een gemeente hoeft niet lang te zijn. Twee bladzijden is genoeg wanneer zij goed zijn. Nuttige onderdelen zijn: waarom wij dit vastleggen, wat wij beschermen, wat wij toestaan, wat wij niet doen, wie verantwoordelijk is, en wanneer wij dit opnieuw bekijken.

Bij het onderdeel wat wij niet doen is precisie belangrijk. Een algemeen verbod op kunstmatige intelligentie is niet houdbaar en wordt niet nageleefd, alleen al omdat de techniek in bijna alle software verwerkt zit. Beter is het om te benoemen bij welke handelingen zij niet gebruikt wordt: pastorale gesprekken, notulen met vertrouwelijke inhoud, en teksten die namens de gemeente gezag dragen.

Privacy verdient een eigen alinea. Gegevens over gemeenteleden, zeker over ziekte, rouw en zorg, horen niet in systemen van derden terecht te komen. Dat is niet alleen wettelijk begrensd, het raakt aan het ambtsgeheim en aan het vertrouwen dat de basis is van pastoraat. Wie hierover geen afspraak maakt, maakt er ongemerkt toch een.

Ten slotte de transparantie. Wanneer in de gemeente hulpmiddelen gebruikt worden, bijvoorbeeld bij het maken van een samenvatting of een vertaling, is het goed dat te vermelden. Niet uit schuldgevoel, maar omdat openheid vertrouwen bouwt. Wat verborgen wordt, wordt vroeg of laat ontdekt en dan wordt het een kwestie.

"Vrijheid zonder vorm verdampt." **Anoniem**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: stel een kader van maximaal twee bladzijden op, met een vaste evaluatiedatum over één jaar. Bespreek het in de gemeente voordat het wordt vastgesteld, zodat het gedragen wordt en niet als opgelegd wordt ervaren.

Voor de gemeente: vraag bij de bespreking niet alleen of men het eens is, maar of men het begrijpt. Een afspraak die niet begrepen wordt, wordt niet nageleefd, hoe breed zij ook is aangenomen.

Voor het gezin: maak huisafspraken samen en schrijf ze op. Wat op papier staat, hoeft niet elke avond opnieuw bevochten te worden.

1. *Welke afspraken gelden in uw gemeente feitelijk al, zonder dat zij ooit zijn vastgelegd?*
1. *Wat wilt u met een kader in de eerste plaats beschermen?*
1. *Waar zou een te strak kader in uw gemeente juist ontweken worden?*
1. *Hoe zorgt u ervoor dat het kader over een jaar opnieuw tegen het licht wordt gehouden?*

DE OEFENING

- Formuleer met uw gezin of kring hoogstens drie afspraken over schermgebruik. Meer onthoudt niemand.
- Toets die afspraken na een week: hield u ze zelf ook?

HOOFDSTUK 11

Het ambt en het echte woord

Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord Gods.

ROMEINEN 10:17 · STATENVERTALING

INLEIDING

De vraag of een preek met behulp van kunstmatige intelligentie gemaakt mag worden, is inmiddels in veel gemeenten gesteld. Zij is begrijpelijk, en zij is niet met één zin te beantwoorden. Want achter die vraag ligt een diepere: wat is een preek eigenlijk?

Wie de preek ziet als een tekst die informatie overdraagt, zal weinig bezwaar hebben tegen hulp bij het schrijven. Wie de preek ziet als de bediening van het Woord door een mens die daartoe geroepen en gezonden is, komt vanzelf bij andere afwegingen uit.

BIJBELSE KERN

Paulus beschrijft in Romeinen 10 een keten. Hoe zullen zij horen zonder die hun predikt? En hoe zullen zij prediken, indien zij niet gezonden worden? Er is dus een zending, er is een prediker, en er is een hoorder. Het Woord komt tot de gemeente langs de weg van een mens die gezonden is.

Die mens is geen doorgeefluik. In 2 Korinthe schrijft Paulus dat de gemeente een brief van Christus is, geschreven niet met inkt maar met de Geest des levenden Gods. Het gaat om leven dat leven raakt. De prediker staat zelf onder het Woord dat hij bedient, en dat hoort men.

Daarnaast kent de Schrift de bediening der verzoening als een pleiten. Wij bidden van Christus wege: laat u met God verzoenen. Er is een dringen in, een betrokkenheid, een persoon die er zelf alles aan gelegd is. Dat kan niet worden voortgebracht door iets dat niets te verliezen heeft.

Dat betekent niet dat elk hulpmiddel verdacht is. Een prediker gebruikt een concordantie, een commentaar, een woordenboek. De vraag is waar de grens loopt tussen gereedschap dat het eigen werk ondersteunt, en een vervanging die het eigen werk overneemt. Die grens ligt bij het worstelen met de tekst, want daar wordt de prediker zelf gevormd.

VERDIEPING

Praktisch kan het helpen om onderscheid te maken tussen fasen. Bij het opzoeken van achtergrondinformatie of het controleren van een citaat is een hulpmiddel weinig problematisch. Bij het bepalen van de boodschap, het luisteren naar de tekst en het richten op deze gemeente ligt dat wezenlijk anders. Daar begint het eigenlijke werk.

Er is bovendien een pastorale kant. Een preek is gericht op deze mensen, in deze week, met deze zorgen. De prediker weet wie er ziek is, welk gezin in rouw is, welke spanning er in de gemeente hangt. Dat weten kleurt elk woord. Een systeem dat de gemeente niet kent, produceert onvermijdelijk algemeenheden.

Ook voor andere ambtelijke arbeid geldt dit. Een brief bij een sterfgeval, een woord bij een huwelijk, een gesprek na een moeilijke gemeentevergadering: het zijn momenten waarop mensen de aanwezigheid van een persoon nodig hebben. Wie daar tijd bespaart, bespaart precies het verkeerde.

Tegelijk mag de ambtsdrager niet worden overvraagd. Wie zeventig uur per week werkt en toch alles zelf moet doen, valt om. Een gemeente die hoge eisen stelt aan echtheid, moet ook bereid zijn de last te verlichten op punten waar dat wel kan: administratie, planning, techniek. Daar is hulp juist welkom.

"Er bestaat geen snelle weg naar heiligheid." **Eugene Peterson**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: spreek met de predikant en de andere ambtsdragers openlijk door waar zij hulpmiddelen gebruiken en waar niet. Doe dit zonder achterdocht. Openheid over gereedschap voorkomt geruchten en schept een gezamenlijke lijn.

Voor de gemeente: onderzoek waar de werkdruk van ambtsdragers verlicht kan worden op punten die niet aan het ambt raken. Elke administratieve taak die de gemeente overneemt, geeft tijd terug aan het eigenlijke werk.

Voor het gezin: spreek thuis met waardering over de preek als het werk van een mens die er tijd en gebed in gestoken heeft. Kinderen leren zo dat het echte woord

iets kost.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Wat is naar uw overtuiging het eigene van de prediking, dat niet vervangen kan worden?*
1. *Waar loopt voor u de grens tussen gereedschap en vervanging?*
1. *Hoe draagt uw gemeente bij aan de werkdruk van ambtsdragers, en hoe zou zij die kunnen verlichten?*
1. *Wat zou u merken aan een woord dat niet uit een levend hart komt?*

DE OEFENING

- Spreek deze week één woord dat alleen u kunt spreken, omdat u die persoon kent. Een gesprek, een kaart, een bezoek.
- Vraag op het eerstvolgende huisbezoek hoe het schermgebruik het geloofsleven raakt. Vraag door voordat u duidt.

HOOFDSTUK 12

De kleinen bewaren

Zo wie een van deze kleinen, die in Mij geloven, ergert, het ware hem nutter, dat een molensteen aan zijn hals gehangen, en dat hij verzonken ware in de diepte der zee.
Mattheü

S 18:6 · STATENVERTALING

INLEIDING

Nergens klinkt de Heere Jezus zo scherp als wanneer het over kinderen gaat. Dat is geen toeval. De maat van een gemeenschap wordt afgelezen aan hoe zij omgaat met wie zich niet kan verweren. In het gesprek over nieuwe techniek is dat de kern, en niet een randgedachte.

Kinderen en jongeren komen deze systemen dagelijks tegen, op school, in hun spel en in hun contacten. Zij hebben niet het overzicht van een volwassene en zij dragen wel de gevolgen. Wat de gemeente hier doet of nalaat, werkt jaren door.

BIJBELSE KERN

De ergernis waarover de Heere Jezus spreekt, is de struikelblok. Iets wat op de weg wordt gelegd waardoor een klein kind valt. Het gaat niet in de eerste plaats over kwade opzet, maar over wat wij toelaten en wat wij nalaten weg te nemen. Verantwoordelijkheid is hier passief zo goed als actief.

Daartegenover staat de opdracht van de Sjema. Gij zult ze uw kinderen inscherpen, en daarvan spreken, als gij in uw huis zit, en als gij op den weg gaat. De weg van de bescherming loopt in de Schrift dus niet in de eerste plaats via het verbod, maar via de vorming. Er wordt iets ingescherpt.

Beide horen bij elkaar. Er is een leeftijd waarop het kind beschermd moet worden omdat het nog niet kan wegen. En er is een leeftijd waarop het geleerd moet hebben te wegen, omdat de bescherming wegvalt. Wie alleen beschermt, laat een jongere onvoorbereid los. Wie alleen vormt, laat een kind te vroeg alleen.

De gemeente heeft in dit alles een eigen plaats naast het gezin. Zij is de bredere gemeenschap waarin een jongere kan proeven dat er meer is dan zijn eigen kring. In de catechese, in het jeugdwerk en in de omgang met oudere gemeenteleden ontstaat een tegenwicht dat een gezin alleen niet kan geven.

VERDIEPING

Er zijn drie concrete risico's die aandacht vragen. Het eerste is beeldmateriaal. Systemen kunnen inmiddels overtuigende beelden en stemmen maken van bestaande personen. Voor jongeren betekent dat een nieuwe vorm van pesten en van misbruik, waartegen zij zich vrijwel niet kunnen verweren.

Het tweede is de kunstmatige metgezel. Toepassingen die zich voordoen als vriend of als geliefde spelen precies in op wat een jongere zoekt: aandacht die niet oordeelt en altijd beschikbaar is. Zij vormen het beeld van wat een relatie is, en zij vormen het verkeerd, want een echte ander is niet altijd beschikbaar en oordeelt soms wel.

Het derde is het schoolwerk. Wanneer een opdracht binnen enkele seconden gemaakt kan worden, verdwijnt de inspanning waarin het leren zat. Dat is niet alleen een schoolprobleem. Een jongere die nooit meer iets moeilijks doorstaat, mist de vorming van volharding, en volharding is in het geloofsleven onmisbaar.

Wat helpt is niet toezicht alleen. Toezicht zonder gesprek leidt tot verbergen. Wat werkt is een combinatie: heldere grenzen die passen bij de leeftijd, gesprek waarin fouten gemeld mogen worden zonder ontploffing, en volwassenen die zelf laten zien hoe zij ermee omgaan.

"Kinderen luisteren beter naar wat u doet dan naar wat u zegt."

Anoniem

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: neem dit onderwerp op in het jeugdbeleid en in de veiligheidsafspraken van de gemeente. Zorg dat leiders van clubs en catechese weten wat te doen wanneer een jongere meldt dat er beeldmateriaal van hem of haar in omloop is.

Voor de gemeente: organiseer een avond voor ouders en jongeren samen, waarbij jongeren eerst vertellen wat zij tegenkomen en ouders daarna reageren. Deze volgorde voorkomt dat de avond een vermaning wordt.

Voor het gezin: spreek af dat uw kind altijd mag melden dat er iets mis is gegaan, zonder dat de straf het eerste is wat volgt. Wat gemeld kan worden, kan geholpen worden.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Weet u wat uw kinderen of de jongeren in uw gemeente werkelijk tegenkomen?*
1. *Welke struikelblokken laat u liggen die u zou kunnen wegnemen?*
1. *Hoe houdt u de balans tussen beschermen en vormen?*
1. *Durft een jongere in uw gemeente te melden dat het is misgegaan? Waaraan merkt u dat?*

DE OEFENING

- Vraag uw kind of kleinkind iets te laten zien wat u niet kent, en luister zonder te waarschuwen.
- Zoek uit welke bescherming er in uw huis is ingesteld, en of iemand weet waarom.

HOOFDSTUK 13

Rentmeesters van tijd

Alles heeft een bestemden tijd, en alle voornemen onder den hemel heeft zijn tijd.

PREDIKER 3:1 · STATENVERTALING

INLEIDING

De belangrijkste belofte van deze techniek is tijdwinst. Zij doet in seconden wat uren kostte. De vraag die daarbij hoort, wordt zelden gesteld: waar gaat die gewonnen tijd naartoe? Want tijd die vrijkomt en niet bestemd wordt, verdwijnt.

Rentmeesterschap over tijd is een oud thema in de gemeente. Nieuw is alleen dat de winst nu zo groot en zo snel is dat de verspilling minder opvalt.

BIJBELSE KERN

Prediker spreekt over de bestemde tijd. Er is een tijd om te planten en een tijd om uit te rukken, een tijd om te zwijgen en een tijd om te spreken. Tijd is in de Schrift dus niet een neutrale hoeveelheid, maar een gave met een bestemming. De vraag is niet alleen hoeveel tijd u heeft, maar waarvoor deze tijd is.

Paulus roept de gemeente op om de tijd uit te kopen, dewijl de dagen boos zijn. Dat beeld komt uit de markt. Er is iets kostbaars te koop en men moet het niet laten liggen. Wie de tijd uitkoopt, laat andere dingen bewust schieten.

De sabbat geeft daaraan een ritme. Zes dagen zult gij arbeiden, maar de zevende dag is de sabbat des HEEREN uws Gods. Er is dus een grens aan de productiviteit, en die grens is niet ingesteld omdat de mens niet meer kan, maar omdat hij niet meer moet. Rust is geen restpost maar een gebod.

Daarmee is een maatstaf gegeven die op deze techniek toegepast kan worden. Wanneer tijdwinst leidt tot meer rust, meer aandacht en meer bezinning, is zij vruchtbaar. Wanneer zij leidt tot meer werk, meer prikkels en meer haast, is er iets misgegaan, hoe indrukwekkend de winst ook lijkt.

In organisaties is dit verschijnsel goed gedocumenteerd. Efficiëntiewinst wordt vrijwel altijd opgevuld met nieuw werk in plaats van met rust. De verwachting stijgt mee met het vermogen. Wat vroeger een week mocht duren, moet nu op dezelfde dag. De winst verdwijnt in het systeem.

Voor de gemeente betekent dit dat tijdswinst expliciet bestemd moet worden, anders verdampt zij. Wanneer het notuleren minder tijd kost, spreek dan af waar die tijd naartoe gaat. Naar een extra huisbezoek, naar gebed in de vergadering, naar een gesprek dat al maanden wordt uitgesteld.

Er is ook een keerzijde die aandacht verdient. Snelheid verandert de aard van beslissingen. Wie sneller kan antwoorden, antwoordt eerder, en soms te vroeg. In het pastoraat is dat riskant. Sommige vragen horen te blijven liggen, niet uit traagheid maar omdat er iets moet rijpen.

Ten slotte de vraag naar het tempo van de gemeente zelf. Een gemeente is geen bedrijf. Zij mag traag zijn waar traagheid past: bij rouw, bij verzoening, bij het nemen van ingrijpende besluiten. Het is goed om dat hardop te zeggen, zeker in een tijd waarin snelheid vanzelf als deugd geldt.

*"Wat wij winnen aan snelheid, verliezen wij aan diepte." Naar
Nicholas Carr*

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: wanneer u een hulpmiddel invoert dat tijd bespaart, leg dan in hetzelfde besluit vast waaraan die tijd besteed wordt. Zonder bestemming verdwijnt de winst binnen enkele maanden.

Voor de gemeente: onderzoek eens per jaar waar in het gemeentewerk haast is geslopen die er niet hoort. Rouw, verzoening en toelating tot het avondmaal zijn geen processen die versneld moeten worden.

Voor het gezin: bewaak de zondag als dag van rust, ook digitaal. Kinderen die één dag in de week een ander ritme meemaken, leren dat tijd meer is dan invulling.

Vragen om verder te spreken

1. Waar is in uw gemeente tijd vrijgekomen, en waar is die tijd gebleven?
1. Welke zaken in uw gemeente zouden juist trager moeten verlopen?

1. *Hoe ziet uw eigen rust eruit, en is die werkelijk rust?*

1. *Wat zou u doen met een extra uur per week dat u niet hoeft te verantwoorden?*

DE OEFENING

- Kies één moment deze week dat u vrijhoudt van schermen, en houd het ook werkelijk vrij.
- Noteer aan het eind van de dag waar uw tijd heen ging, en of u dat zo gewild had.

HOOFDSTUK 14

Samen leren spreken

Ijzer scherpt men met ijzer; also scherpt een man het aangezicht zijns naasten.

SPREUKEN 27:17 · STATENVERTALING

INLEIDING

Over dit onderwerp wordt in gemeenten opvallend weinig gesproken, en wanneer het gebeurt, verloopt het gesprek vaak stroef. De één is enthousiast, de ander is bezorgd, en beiden hebben het gevoel dat zij niet begrepen worden. Voordat er afspraken kunnen komen, moet er dus eerst een gesprek mogelijk zijn.

Dat gesprek komt niet vanzelf. Het vraagt om een vorm waarin verschil mag bestaan zonder dat het meteen een breuklijn wordt.

BIJBELSE KERN

Spreuken gebruikt het beeld van ijzer dat ijzer scherpt. Er is wrijving nodig. Twee stukken ijzer die elkaar niet raken, worden beide bot. Verschil van inzicht is in de gemeente dus niet in de eerste plaats een probleem, maar een middel, mits het op de goede manier gebeurt.

Handelingen 15 laat zien hoe dat kan. Er was een ernstig meningsverschil in de jonge kerk. Er werd geluisterd, er werd verteld wat men had gezien, er werd uit de Schrift gesproken, en er kwam een besluit dat de zwakke partij ontzag. Het gesprek eindigde niet in winnaars en verliezers.

Belangrijk daarbij is de plaats van de zwakke broeder in Romeinen 14. Paulus vraagt niet aan de één om zijn overtuiging op te geven, maar aan beiden om elkaar niet te oordelen en om de ander niet tot struikelen te brengen. Dat is een hogere norm dan gelijk krijgen.

Voor het gesprek over techniek is dat een bruikbare houding. Wie ruimhartig gebruikt, moet rekening houden met wie er moeite mee heeft. Wie terughoudend is, moet niet

veroordelen wie anders kiest. En beiden moeten willen luisteren naar wat de ander werkelijk vreest of hoopt.

VERDIEPING

Een gesprek slaagt vaker wanneer het begint bij ervaring in plaats van bij standpunt. De vraag wat komt u tegen levert een ander gesprek op dan de vraag wat vindt u ervan. Ervaringen zijn niet betwistbaar, standpunten wel, en zolang mensen elkaars ervaring niet kennen, praten zij langs elkaar heen.

Het helpt ook om de vraag te splitsen. Techniek in het algemeen, techniek in de kerkdienst, techniek in het pastoraat en techniek in het gezin zijn vier verschillende gesprekken. Wie ze door elkaar voert, komt nergens uit, omdat iemand op het ene punt ruim kan zijn en op het andere strikt.

Verder is het verstandig om jongeren niet als onderwerp maar als deelnemer te behandelen. Wanneer over hen gesproken wordt in hun afwezigheid, ontstaat een beeld dat zelden klopt. Wanneer zij meepraten, blijkt vaak dat hun vragen ernstiger en eerlijker zijn dan verwacht.

Ten slotte de rol van de leiding. Een gespreksleider die zelf een uitgesproken mening heeft, moet die in het begin benoemen en daarna terughoudend zijn. Wie zijn positie verzwijgt en toch stuurt, verliest het vertrouwen zodra dat opvalt.

"Gemeenschap is een gave, geen ideaal dat wij verwezenlijken."

Dietrich Bonhoeffer

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: kies bij het eerste gemeentegesprek bewust voor luisteren zonder besluit. Kondig dat vooraf aan. Wanneer mensen weten dat er die avond niets wordt vastgesteld, spreken zij vrijer.

Voor de gemeente: gebruik de gesprekskaarten bij dit boek in kringen en op ouderavonden. Eén vraag per bijeenkomst is genoeg, mits er tijd is om door te vragen.

Voor het gezin: laat verschil van mening tussen ouders zichtbaar zijn en respectvol verlopen. Kinderen leren daaruit dat men het oneens kan zijn zonder elkaar los te laten.

1. *Wat maakt het gesprek over dit onderwerp in uw gemeente moeilijk?*
1. *Wie in uw gemeente wordt over gesproken zonder mee te praten?*
1. *Waar zou u ruimte moeten laten aan iemand die er anders in staat dan u?*
1. *Hoe zorgt u ervoor dat wrijving scherpt in plaats van beschadigt?*

DERDE BEWEGING

Wegen

richting kiezen · De Levensbron

Waar het leven vandaan komt, en waar niet

Het derde deel, wegen, is het hart van dit boek. Alles wat eerder gezegd is, staat of valt met de vraag waar de gemeente haar dorst brengt. Deze zeven hoofdstukken gaan over de gebroken bakken van Jeremia, de fontein van Psalm 36, het Woord dat vlees werd, de stem van de Herder, het gebed, de gemeenschap, en de uitnodiging die openblijft.

Hoofdstuk 15 tot en met 21

DE OEFENING

- Laat in het eerstvolgende gesprek de stille stemmen eerst aan het woord, en tel tot tien na uw vraag.
- Oefen één keer met alleen doorvragen: geef in een heel gesprek geen enkel oordeel.

HOOFDSTUK 15

Twee bakken

Want Mijn volk heeft twee boosheden gedaan; Mij, den Springader des levenden waters, hebben zij verlaten, om zichzelf bakken uit te houwen, gebroken bakken, die geen water houden.

JEREMIA 2:13 · STATENVERTALING

INLEIDING

Dit derde deel gaat over de Levensbron. Alles wat tot nu toe gezegd is over lessen en voorwaarden staat of valt met dit ene punt. Want een gemeente kan uitstekend beleid hebben, goed toegerust zijn en verstandig onderscheiden, en toch dorstig blijven.

Jeremia legt de vinger bij twee zonden, niet bij één. De eerste is dat het volk de Bron verlaten heeft. De tweede is dat het zelf iets heeft gemaakt om de dorst te lessen. De tweede is een gevolg van de eerste, en dat is precies waarom een gesprek over techniek nooit los kan staan van een gesprek over God.

BIJBELSE KERN

Een springader is een bron die uit zichzelf blijft geven. Een bak is een uitgehouwen reservoir dat regenwater opvangt. Het verschil is wezenlijk. De bron heeft niets van u nodig. De bak moet u zelf maken, zelf vullen, en zelf onderhouden. En als er een barst in zit, loopt hij leeg zonder dat u het merkt.

Het beeld is niet dat de bak slecht is. In een droog land waren bakken noodzakelijk. Het probleem is dat dit volk de bron verlaten had en de bak in de plaats daarvan stelde. Zij vervuilden het levende water voor een voorziening van eigen makelij, en die voorziening bleek gebroken.

Dat is de scherpste van dit hoofdstuk. Niet elke bak is een afgod. Een bak wordt een afgod wanneer hij de plaats van de bron inneemt. Techniek is een bak. Zij vangt op wat elders gevallen is, zij bewaart, zij verdeelt. Zij brengt niets voort uit zichzelf. Wie

dat weet, kan haar rustig gebruiken. Wie dat vergeet, gaat dorst lijden bij een vol reservoir.

Jeremia noemt dit een verbazingwekkende zaak. Ontzet u hierover, gij hemelen. Het is niet alleen zonde, het is dwaasheid. Wie leeft naast een bron die nooit opdroogt en toch aan het hakken slaat in de rots, doet iets dat niet te verklaren is. En toch doet ieder mens het.

VERDIEPING

De vraag voor de gemeente is dus niet in de eerste plaats hoeveel techniek zij gebruikt, maar waar zij haar dorst brengt. Een gemeente kan volledig analoog zijn en toch bij gebroken bakken leven, bijvoorbeeld bij traditie, bij aanzien of bij het gevoel het goed te doen. Omgekeerd kan een gemeente die veel middelen gebruikt, dagelijks bij de bron drinken.

Het beeld van de barst is daarbij verhelderend. Een gebroken bak loopt langzaam leeg. Er is geen alarm, geen breuk, geen moment waarop het misgaat. Op een dag is hij leeg en niemand weet wanneer dat begonnen is. Zo verlopen ook geestelijke processen. Niemand besluit om God te verlaten. Het lekt weg.

Daarom is regelmatig onderzoek nodig, en dat onderzoek gaat niet over de bak maar over de dorst. Waar ga ik heen wanneer ik onrustig ben? Wat pak ik als eerste wanneer ik wakker word? Waar zoek ik bevestiging wanneer ik onzeker ben? De antwoorden op die vragen wijzen aan waar uw bron feitelijk ligt.

Het aangrijpende van Jeremia 2 is dat God Zelf de aanklager en de aangeboden oplossing is. Hij verwijt het volk niet alleen zijn keuze, Hij biedt Zich in hetzelfde adem opnieuw aan als Springader. De aanklacht is een uitnodiging. Dat is de toon waarin dit hele deel gelezen wil worden.

"Het hart heeft zijn redenen, die het verstand niet kent." **Blaise Pascal**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: begin een bespreking over digitale middelen niet met de middelen, maar met de vraag waar de gemeente haar dorst brengt. Dat gesprek duurt langer en levert een ander besluit op.

Voor de gemeente: houd een bezinningsavond over Jeremia 2:13 waarin niet de techniek maar het hart centraal staat. Laat mensen voor zichzelf opschrijven welke

bak zij hebben uitgehouwen, zonder dat dit gedeeld hoeft te worden.

Voor het gezin: vraag aan tafel niet alleen wat er is gebeurd, maar waar iemand vandaag rust heeft gevonden. De gewoonte om die vraag te stellen, vormt jaren mee.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Welke bak heeft u zelf uitgehouwen, en houdt hij water?*
1. *Waaraan zou u merken dat er een barst in zit?*
1. *Waar gaat u heen wanneer u onrustig bent?*
1. *Wat zou het betekenen om de Bron werkelijk als bron te behandelen, en de middelen als middelen?*

DE WEEGSCHAAL

Wat wij behouden

het onderscheid zelf. Blijf benoemen wat bron is en wat bak, ook als dat ongemakkelijk ligt.

Wat wij begrenzen

het aantal bakken. Niet elke nieuwe dienst hoeft een plaats te krijgen; wie alles binnenlaat, verliest het overzicht.

Wat wij laten

de gedachte dat een betere bak het probleem oplost. Geen enkele bak welt uit zichzelf.

HOOFDSTUK 16

De fontein des levens

Want bij U is de fontein des levens; in Uw licht zien wij het licht.

PSALM 36:10 · STATENVERTALING

INLEIDING

Na de aanklacht van Jeremia komt de belijdenis van David. Bij U is de fontein des levens. Het is een korte zin, en er staat alles in wat de gemeente over dit onderwerp te zeggen heeft. Het leven is niet iets dat wij organiseren. Het is iets dat bij Hem is.

Er staat bovendien een tweede zin bij die minstens zo belangrijk is. In Uw licht zien wij het licht. Onderscheiding is dus niet alleen een kwestie van goed kijken, maar van staan in het juiste licht.

BIJBELSE KERN

De psalm zet twee werelden naast elkaar. In de eerste verzen beschrijft David de mens die geen vreze Gods voor zijn ogen heeft, die op zijn leger onrecht bedenkt. Daarna keert hij zich om en spreekt over de goedertierenheid van God, die tot in de hemelen reikt. De bron staat in het licht van dat contrast.

Wat David zegt over het licht is bijzonder. Hij zegt niet dat God hem laat zien wat waar is, alsof God een lamp aanreikt. Hij zegt dat wij in Zijn licht het licht zien. Het licht waarin wij staan, bepaalt wat wij kunnen waarnemen. Buiten dat licht is niet alleen het zicht slechter, maar zien wij het licht zelf niet meer.

Voor het onderwerp van dit boek is dat een sleutel. De vraag of iets goed is, kan niet los van God beantwoord worden, ook niet met de beste argumenten. Wie in een ander licht staat, ziet werkelijk andere dingen. Dat verklaart waarom gesprekken over ethiek zo vaak stranden: men kijkt niet naar hetzelfde omdat men niet in hetzelfde licht staat.

De fontein is bovendien een beeld van overvloed. Er staat niet een druppel, en ook niet genoeg. Er staat fontein. De gemeente die uit die overvloed leeft, hoeft niet krampachtig te zijn over wat de tijd haar brengt. Wie genoeg heeft, kan rustig wegen.

VERDIEPING

In de praktijk merkt u het verschil tussen een gemeente die uit schaarste leeft en een gemeente die uit overvloed leeft. De eerste reageert op elke ontwikkeling met angst of met de haast om niet achter te blijven. De tweede kan afwachten, onderzoeken en soms bewust nee zeggen, omdat haar bestaan niet aan de uitkomst hangt.

Dat verschil is niet af te dwingen met beleid. Het groeit waar het Woord opengaat, waar gebeden wordt en waar mensen samen ontdekken dat God voorziet. Het is dus eerder de vrucht van het gewone gemeenteleven dan van een strategie.

Er zit ook een waarschuwing in. Wie de bron alleen belijdt maar er niet uit drinkt, houdt een leer over. De psalm spreekt van zien, van verzadigd worden met de vettigheid van Gods huis, van drinken uit de beek van Zijn wellusten. Het is een lichamelijke, ervaarbare taal. Zij veronderstelt gebruik.

Praktisch gesproken betekent dit dat de vorming van de gemeente niet mag opgaan in het bespreken van vraagstukken. Een jaar waarin veel over techniek gesproken is en weinig uit de Schrift gelezen, is geen goed jaar geweest, hoe wijs de besluiten ook waren.

"Wie God heeft, heeft alles; wie God mist, mist alles." **Naar Augustinus**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: bewaak de verhouding tussen bezinning op vraagstukken en het gewone werk van Woord en gebed. Wanneer de agenda structureel door vraagstukken wordt gevuld, is er iets scheefgegroeid.

Voor de gemeente: lees Psalm 36 aan het begin van elke bijeenkomst over dit thema. Het zet het gesprek in het juiste licht, letterlijk.

Voor het gezin: laat merken dat u zelf uit de bron drinkt. Kinderen die hun ouders zien lezen en bidden, leren meer dan uit welke uitleg ook.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. Leeft uw gemeente uit schaarste of uit overvloed? Waaraan merkt u dat?

1. In welk licht staat u wanneer u over deze vragen nadenkt?

1. Drinkt u uit de bron die u belijdt, of belijdt u haar alleen?

1. Wat zou er veranderen wanneer uw gemeente werkelijk niets te verliezen had?

DE WEEGSCHAAL

Wat wij behouden

de vaste momenten waarop de gemeente drinkt: de eredienst, het huisbezoek, de stille tijd.

Wat wij begrenzen

de schermtijd die vlak voor en na die momenten valt; wat eraan voorafgaat, kleurt wat erin gebeurt.

Wat wij laten

de verwachting dat geestelijke voeding er wel bij komt, naast alles wat ook aandacht vraagt.

HOOFDSTUK 17

Het Woord dat vlees werd

En het Woord is vlees geworden, en heeft onder ons gewoond (en wij hebben Zijn heerlijkheid aanschouwd, een heerlijkheid als des Eniggeborenen van den Vader), vol van genade en waarheid.

JOHANNES 1:14 · STATENVERTALING

INLEIDING

Het hart van het christelijk geloof is niet een idee maar een gebeurtenis. Het Woord werd vlees. God kwam niet met een boodschap die van afstand werd overgebracht, maar Hij kwam Zelf, in een lichaam, op een plaats, in een tijd.

Juist in een tijd waarin zoveel gesimuleerd kan worden, is dit het punt waar de gemeente moet staan. Want incarnatie is precies wat niet nagebootst kan worden.

BIJBELSE KERN

Johannes had de woorden van Christus kunnen doorgeven zonder iets over Zijn lichaam te zeggen. Hij doet het tegenovergestelde. Hij benadrukt in zijn eerste brief dat het gaat om hetgeen wij gehoord hebben, dat wij gezien hebben met onze ogen, dat wij aanschouwd hebben, en onze handen getast hebben van het Woord des levens.

Vier zintuigen worden genoemd. Horen, zien, aanschouwen, tasten. Dat is geen stijlbloempje. Het is een verweer tegen de gedachte dat het geloof een geestelijke aangelegenheid zou zijn die het lichaam kan missen. Het christendom is de meest lichamelijke van alle godsdiensten.

Dat werkt door in alles wat de gemeente doet. De doop is water op een hoofd. Het avondmaal is brood in een hand en wijn aan de lippen. De zegen is een stem in een ruimte. Het handopleggen bij de bevestiging is aanraking. Niets daarvan is versiering. Het is de vorm die past bij een God Die vlees werd.

De gevolgtrekking is eenvoudig en ingrijpend. Wat gesimuleerd wordt, kan waardevol zijn, maar het kan de plaats van het lichamelijke niet innemen. Een uitzending kan een zieke gemeenteleden bereiken en dat is een zegen. Zij is geen vervanging van de vergadering, maar een verlengstuk ervan.

VERDIEPING

In veel gemeenten is deze vraag actueel geworden sinds diensten op afstand gevolgd kunnen worden. De ervaring leert dat het gemak groot is en de gewenning snel. Wie eenmaal thuis meekijkt, komt niet vanzelf terug. Dat is geen verwijt maar een gegeven waarmee gerekend moet worden.

Het helpt om de betekenis van het samenkomen positief te verwoorden in plaats van het thuis kijken te veroordelen. Wat gebeurt er als u er bent, dat niet gebeurt als u kijkt? U wordt gezien. U zingt met anderen mee en hoort hun stem. U ontvangt de zegen die aan u persoonlijk wordt opgelegd. U bent aanspreekbaar en beschikbaar voor de ander.

Er is ook een pastorale kant. Voor wie ziek is, oud, of om andere redenen niet kan komen, is de uitzending een gave. Maar dan is er iets extra nodig: bezoek. Wanneer de uitzending de bezoeken vervangt, is er iets kapotgegaan dat niet in beeld te vangen is.

Ten slotte de nieuwe vraag die zich aandient. Er wordt inmiddels geëxperimenteerd met kunstmatige stemmen die Schriftgedeelten voordragen en met beelden die predikers nabootsen. Hier ligt een grens die de gemeente helder mag trekken. Het Woord wordt bediend door een mens die er staat, omdat het Woord Zelf mens geworden is.

"Wat niet aangenomen is, is niet genezen." **Gregorius van Nazianze**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: verwoord in een korte notitie waarom het samenkomen niet vervangen kan worden door meekijken, en waarom de uitzending toch bestaat. Beide helften van dat antwoord zijn nodig.

Voor de gemeente: koppel aan elke vaste meekijker een bezoeker. Wie niet kan komen, mag niet uit beeld raken. Wat op afstand ontvangen wordt, vraagt om nabijheid ernaast.

Voor het gezin: leg uit waarom u naar de kerk gaat en niet thuis kijkt, ook op een regenachtige zondag. Kinderen onthouden die uitleg langer dan u denkt.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Wat gebeurt er in de samenkomst dat niet gebeurt bij het meekijken?*
1. *Wie in uw gemeente is uit beeld geraakt sinds diensten op afstand gevolgd kunnen worden?*
1. *Waar ligt voor u de grens bij het gebruik van kunstmatige stemmen of beelden in de eredienst?*
1. *Wat betekent het voor uw geloof dat God een lichaam heeft aangenomen?*

DE WEEGSCHAAL

Wat wij behouden

de lichamelijke ontmoeting. Wat op afstand kan, hoeft daarom nog niet op afstand.

Wat wij begrenzen

de digitale vervanging van wat aanwezigheid vraagt: rouwbezoek, belijdenis, verzoening.

Wat wij laten

het idee dat een tekst hetzelfde doet als een stem die u kent.

HOOFDSTUK 18

De stem van de Herder

Mijn schapen horen Mijn stem, en Ik ken dezelve, en zij volgen Mij.

JOHANNES 10:27 · STATENVERTALING

INLEIDING

Er zijn nog nooit zoveel stemmen geweest die tot een mens spreken. Zij komen uit het scherm, uit de oordopjes, uit het nieuws, uit de aanbevelingen die precies weten wat u wilt horen. En zij spreken vriendelijk, want zij willen dat u blijft.

In dat rumoer stelt de Heere Jezus een eenvoudig kenmerk. Mijn schapen horen Mijn stem. Niet: Mijn schapen begrijpen alles. Niet: Mijn schapen hebben op alles een antwoord. Zij herkennen een stem.

BIJBELSE KERN

In Johannes 10 gaat het over de deur, de herder en de vreemde. De schapen volgen de vreemde niet, maar zullen van hem vlieden, overmits zij de stem des vreemden niet kennen. Herkenning is dus niet in de eerste plaats analyse. Het is vertrouwdheid, gegroeid door omgang.

Die vertrouwdheid ontstaat door tijd. Een schaap dat de herder dagelijks hoort, hoeft niet na te denken. Het hoort en het gaat. Zo werkt het ook met het Woord. Wie er dagelijks in leest, herkent op een dag dat een gedachte er niet bij past, nog voordat hij kan uitleggen waarom.

Dit is een van de belangrijkste antwoorden op de vraag hoe de gemeente zich staande houdt in een tijd van veel informatie. Niet door alles te weerleggen, want dat lukt niemand. Maar door de stem van de Herder zo goed te kennen dat het vreemde opvalt.

Er staat bovendien iets omgekeerts bij. Ik ken dezelve. Er is niet alleen herkenning van onze kant, maar kennis van Zijn kant. Dat is de grond onder de zekerheid. Wanneer uw

herkenning wankelt, blijft Zijn kennen staan.

VERDIEPING

Voor de praktijk betekent dit dat regelmaat belangrijker is dan hoeveelheid. Een gemeente die haar leden helpt om dagelijks een klein gedeelte te lezen, doet meer voor hun onderscheidingsvermogen dan een gemeente die één keer per jaar een indrukwekkende lezing organiseert.

Het betekent ook dat het herkennen van de stem samengaat met het herkennen van de vreemde. Beide moeten geoefend worden. Er is niets mis mee om in de gemeente hardop te benoemen welke boodschappen in de cultuur meekomen: dat u maakbaar bent, dat u genoeg bent zoals u bent, dat comfort het hoogste goed is.

Bijzonder aandacht verdient de vriendelijkheid van de nieuwe stemmen. Zij spreken zonder oordeel en zonder tegenspraak. Dat maakt hen aantrekkelijk, en dat maakt hen ook onbetrouwbaar, want een stem die u nooit tegensprekt, houdt niet van u. De Herder spreekt Zijn schapen wel degelijk tegen, en juist daaraan is Hij te herkennen.

Ten slotte is er de gemeenschap. Schapen zijn nooit alleen. Wie zijn eigen oordeel niet meer toetst aan de gemeente, raakt vroeg of laat de weg kwijt, hoe goed hij ook leest. Onderscheiding is persoonlijk werk dat in het openbaar gecontroleerd wordt.

"Een stem die u nooit tegensprekt, heeft u niet lief." **Anoniem**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: investeer in het gewone. Een leesrooster, een dagboek, een aansporing tot huisgodsdienst doet meer voor de weerbaarheid van de gemeente dan menig project.

Voor de gemeente: benoem in prediking en onderwijs af en toe expliciet de boodschappen die dagelijks op mensen afkomen, en zet ze naast het Woord. Niet als polemieken, maar als oefening in herkennen.

Voor het gezin: houd de huisgodsdienst vol, ook kort en ook op drukke dagen. De regelmaat vormt het gehoor, niet de lengte.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. Hoe vertrouwd is de stem van de Herder voor u geworden?

1. Welke vreemde stemmen spreken dagelijks tot u, en wat beloven zij?

1. Wanneer heeft u voor het laatst iets gehoord dat u tegensprak en waar u iets aan had?

1. Aan wie legt u uw eigen oordeel voor?

DE WEEGSCHAAL

Wat wij behouden

het gezamenlijk lezen. Stemmen onderscheiden leert niemand in zijn eentje.

Wat wij begrenzen

het gebruik van een systeem als eerste adres bij geloofsvragen; laat er altijd een mens naast staan.

Wat wij laten

de gedachte dat wie veel leest vanzelf onderscheidt.

HOOFDSTUK 19

Het gebed is geen opdracht

Vertrouwt op Hem te aller tijd, o gij volk! Stort ulieder hart uit voor Zijn aangezicht.

PSALM 62:9 • STATENVERTALING

INLEIDING

Er is één handeling in het leven van de gemeente die volstrekt onvergelijkbaar is met alles wat een machine doet, en dat is het gebed. Toch lijken zij oppervlakkig op elkaar. In beide gevallen formuleert een mens iets in woorden en verwacht hij een reactie.

Juist die gelijkenis maakt het nodig om het verschil scherp te krijgen. Want wie eraan went om verzoeken te formuleren die onmiddellijk worden ingewilligd, verleert iets wat in het gebed onmisbaar is.

BIJBELSE KERN

Psalm 62 roept op om het hart uit te storten. Dat is iets anders dan een verzoek indienen. Uitstorten veronderstelt dat u iets kwijt wilt en dat er iemand is die het opvangt. Het gaat niet om een efficiënte formulering, maar om overgave.

De Heere Jezus waarschuwt in de Bergrede tegen het gebruiken van vele woorden, gelijk de heidenen, die menen dat zij door hun veelheid van woorden zullen verhoord worden. Uw Vader weet wat gij van node hebt, eer gij Hem bidt. Het gebed informeert God dus niet. Het brengt de bidder waar hij hoort te zijn.

Daarnaast kent het gebed het wachten. Bij David klinkt telkens de vraag hoe lang. Bij Habakuk staat de profeet op zijn wacht. Het uitblijven van een antwoord hoort bij het gebed en is geen storing in het systeem. Dat is precies het tegenovergestelde van wat gebruikers van een machine gewend raken.

En het gebed kent het niet weten. Wij weten niet wat wij bidden zullen gelijk het behoort, maar de Geest Zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen. Er is een gebed dat verder gaat dan woorden. Waar taal ophoudt, houdt het gebed niet op.

Het praktische gevaar is de gewenning aan onmiddellijkheid. Wie honderd keer per dag ervaart dat een vraag binnen twee seconden een antwoord oplevert, bouwt een verwachting op die hij meeneemt naar het gebed. En dan valt het tegen, niet omdat God zwijgt, maar omdat de bidder is gaan luisteren als een gebruiker.

Er is ook een subtieler punt. Het gebed vormt de bidder. Wie bidt om vergeving, wordt anders. Wie bidt voor een vijand, verandert van houding. Dat vormende werk gebeurt in de tijd die het gebed neemt. Wie het gebed opvat als een verzoek dat zo kort mogelijk moet zijn, snijdt precies dat vormende deel weg.

Daarnaast is er de vraag of hulpmiddelen gebruikt mogen worden bij het formuleren van gebeden. Voor een openbaar gebed in een dienst is dat een reële vraag. Het antwoord ligt niet in een regel maar in een besef: een gebed dat niet uit uw eigen hart komt, kunt u niet bidden, u kunt het alleen voorlezen. En de gemeente hoort dat.

Positief gezegd: het gebed is de plaats waar de gemeente elke dag oefent in het tegenovergestelde van beheersing. Zij vraagt en beschikt niet. Zij wacht en dwingt niet. Zij spreekt tot iemand Die zij niet kan aansturen. In een cultuur van beheersing is dat de meest tegendraadse handeling die er bestaat.

"Bidden is niet God overreden, maar zichzelf openen." **Anoniem**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: geef het gebed in vergaderingen meer ruimte dan de openings en sluitingsformule. Een raad die halverwege stilvalt om te bidden, vergadert aantoonbaar anders.

Voor de gemeente: oefen in het bidden met stiltes. Laat in een gebedskring ruimte tussen de gebeden vallen. Het ongemak van de eerste keren verdwijnt en er blijft iets anders over.

Voor het gezin: bid hardop voor de dingen waarop u geen antwoord heeft. Kinderen leren daaruit dat bidden niet hetzelfde is als oplossen.

VRAGEN OM VERDER TE SPREKEN

1. *Verwacht u in uw gebed onmiddellijkheid? Waaraan merkt u dat?*
1. *Hoe gaat u om met het uitblijven van een antwoord?*

1. Wanneer heeft uw gebed u voor het laatst zelf veranderd?

1. Wat zou het voor u betekenen om uw hart uit te storten in plaats van een verzoek in te dienen?

DE WEEGSCHAAL

Wat wij behouden

het hardop bidden in de gemeente en aan tafel, ook als het onbeholpen klinkt.

Wat wij begrenzen

het uitbesteden van de woorden; een gebed uit een generator is geen gebed van u.

Wat wij laten

het schuldgevoel als motor. Bidden begint bij genade, niet bij prestatie.

HOOFDSTUK 20

Een gemeenschap die niet te programmeren is

Draagt elkaanders lasten, en vervult alzo de wet van Christus.

GALATEN 6:2 · STATENVERTALING

INLEIDING

Een netwerk kan mensen verbinden. Het kan niet maken dat zij elkaars lasten dragen. Dat verschil is de kern van dit hoofdstuk, en het is een van de sterkste antwoorden die de gemeente op deze tijd te geven heeft.

Want de belofte van verbondenheid wordt in onze tijd overal gedaan, en de eenzaamheid neemt toe. Er is dus iets dat wij verbinding noemen en dat het niet is.

BIJBELSE KERN

Paulus schrijft over het dragen van lasten in het verband van een broeder die in zonde gevallen is. Er wordt niet gezegd dat men hem moet mijden, en ook niet dat men het moet laten rusten. Er staat: brengt de zodanige terecht met den geest der zachtmoedigheid, ziende op uzelfen, opdat ook gij niet verzocht wordt.

Dat is een handeling die alleen kan tussen mensen die iets met elkaar te verliezen hebben. Er is nabijheid nodig om het te zien, moed om het te zeggen, zachtmoedigheid om het goed te zeggen, en zelfkennis om het niet uit de hoogte te doen. Geen enkel systeem kan zoiets voortbrengen.

Het beeld van het lichaam in 1 Korinthe 12 zegt hetzelfde in andere woorden. Indien één lid lijdt, zo lijden al de leden mede. Dat is geen afspraak en geen procedure. Het is een gegeven van het lichaam zijn. Een netwerk kan berichten doorgeven over lijden. Een lichaam lijdt mee.

Daarbij hoort dat een gemeente niet gekozen wordt zoals men een groep kiest. In een netwerk zoekt u wie bij u past. In de gemeente zit u naast wie God erbij gegeven

heeft. Dat is ongemakkelijk en het is de kracht ervan, want juist daar wordt liefde geoefend die verder gaat dan voorkeur.

VERDIEPING

Dit inzicht heeft praktische gevolgen voor hoe een gemeente haar digitale middelen inricht. Groepsberichten en appgroepen kunnen ondersteunen, maar zij scheppen geen gemeenschap. Zij werken het best wanneer zij dienen wat al bestaat, en het slechtst wanneer zij het moeten vervangen.

Er is bovendien een risico dat weinig besproken wordt. In digitale kanalen ontstaan gemakkelijk kringen binnen de kring: wie erin zit en wie niet, wie het snel leest en wie het mist, wie mee kan praten en wie de techniek niet beheerst. Zo ontstaan er ongemerkt eerste en tweede rangs gemeenteleden.

Tegelijk is er winst. Voor mensen die door ziekte of afstand niet aanwezig kunnen zijn, kan een bericht of een beeldgesprek een lijn openhouden die anders zou breken. Het gaat er niet om de middelen te weren, maar om ze ondergeschikt te houden aan het bezoek, de maaltijd en de hand op de schouder.

De diepste vraag is of een gemeente bereid is tot het ongemak van echte nabijheid. Lasten dragen kost tijd, geduld en soms een avond die u niet had willen geven. Wie dat ongemak vermijdt, kiest bijna vanzelf voor middelen die het verzachten. En dan is de techniek niet de oorzaak maar het gevolg.

"Wie alleen is met zijn nood, is dubbel alleen." **Naar Dietrich Bonhoeffer**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: onderzoek wie in de gemeente structureel buiten de digitale kanalen valt, en zorg dat zij langs een andere weg dezelfde informatie ontvangen. Gelijke toegang is een zaak van gerechtigheid.

Voor de gemeente: koppel aan elke digitale kring een fysiek moment. Wat online begint, moet ergens landen in een woonkamer, anders blijft het lucht.

Voor het gezin: laat uw kinderen zien dat u naar iemand toe gaat wanneer het moeilijk is, en niet alleen een bericht stuurt. Dat beeld is een levenslange les.

Vragen om verder te spreken

1. *Wiens last draagt u op dit moment werkelijk mee?*

1. *Wie in uw gemeente valt buiten de kanalen waarlangs u communiceert?*

1. *Waar vervangt gemak in uw gemeente de nabijheid die eigenlijk gevraagd wordt?*

1. *Wat kost het u om echt nabij te zijn, en bent u daartoe bereid?*

DE WEEGSCHAAL

Wat wij behouden

de gebruiken waarin mensen bij name genoemd worden.

Wat wij begrenzen

de kanalen waarin over mensen gesproken wordt zonder dat zij erbij zijn.

Wat wij laten

de illusie dat betrokkenheid te organiseren valt met betere middelen.

Komt tot de wateren

O alle gij dorstigen! komt tot de wateren, en gij, die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld, en zonder prijs, wijn en melk!

JESAJA 55:1 · STATENVERTALING

INLEIDING

Dit boek eindigt waar het hoort te eindigen, bij een uitnodiging. Alles wat gezegd is over lessen, over voorwaarden en over de Bron loopt uit op deze roep. Komt tot de wateren.

Het opvallende aan die roep is aan wie hij gericht is. Niet aan wie het weet, niet aan wie het goed doet, maar aan wie dorst heeft en geen geld. Aan wie niets in te brengen heeft.

BIJBELSE KERN

Jesaja 55 begint met een marktroep. Er wordt geroepen zoals een koopman roept, maar de voorwaarden zijn omgekeerd. Er is niets te betalen. Wie geen geld heeft, is juist de aangesprokene. Dat is de logica van het evangelie, en zij staat haaks op elke andere logica die de mens kent.

De profeet vervolgt met een vraag die in deze tijd bijzonder scherp klinkt. Waarom weegt gijlieden geld uit voor hetgeen geen brood is, en uw arbeid voor hetgeen niet verzadigen kan? Er wordt dus iets gekocht dat niet voedt. Er wordt geïnvesteerd in wat de honger laat bestaan.

Daarna komt de uitnodiging tot horen. Hoort aandachtiglijk naar Mij, en eet het goede, en laat uw ziel in vettigheid zich verlustigen. Het horen en het eten worden in één adem genoemd. Het Woord is voedsel, en het ontvangen ervan is een daad van de ziel.

Aan het einde van de Schrift keert deze roep terug. En de Geest en de Bruid zeggen: Kom! En die het hoort, zegge: Kom! En die dorst heeft, kome; en die wil, neme het water des levens om niet. Zo eindigt de Bijbel: niet met een oordeel over de tijd, maar met een uitnodiging die openstaat.

VERDIEPING

Wanneer een gemeente over kunstmatige intelligentie spreekt, is de verleiding groot om te eindigen met zorg. De zorgen zijn er, en dit boek heeft ze niet weggelaten. Maar zij mogen niet het laatste woord hebben, want zij zijn niet het laatste woord.

Het laatste woord is dat de Bron open is. Niet ondanks deze tijd, maar in deze tijd. Wat de mens ook bouwt, hoe ver de techniek ook komt, de roep blijft klinken en de voorwaarden blijven ongewijzigd. Om niet.

Dat geeft de gemeente haar houding. Niet verdedigend, alsof zij iets te verliezen had. Niet meegaand, alsof zij niets te zeggen had. Maar uitnodigend, omdat zij weet waar het water is. Dat is een positie van rust, en zij is aanstekelijk.

Er is nog iets. In Jesaja 55 volgt op de uitnodiging de belofte dat het Woord van God niet ledig zal wederkeren. Gelijk de regen en de sneeuw van den hemel nederdaalt, en derwaarts niet wederkeert, maar doorvochtigt de aarde. De gemeente hoeft dus niet te bewijzen dat haar Woord werkt. Zij mag het uitstrooien en er getroost op wachten.

"En die dorst heeft, kome; en die wil, neme het water des levens om niet." **Openbaring 22:17**

VOOR DE PRAKTIJK

Voor de kerkenraad: laat het beleid rond dit thema eindigen met een uitnodiging en niet met een verbodslijst. De toon van een document bepaalt hoe het gelezen wordt.

Voor de gemeente: sluit een traject over dit onderwerp af met een dienst of een avond waarin niet de vraagstukken maar de Bron centraal staat. Mensen moeten ergens landen.

Voor het gezin: laat het laatste woord thuis niet de waarschuwing zijn maar de uitnodiging. Kinderen die het geloof leren kennen als aanbod, keren er eerder naar terug dan kinderen die het leerden kennen als grens.

1. *Waarom weegt u geld uit voor wat geen brood is?*
1. *Wat houdt u tegen om te komen, terwijl er niets te betalen valt?*
1. *Hoe klinkt uw gemeente naar buiten: verdedigend, meegaand, of uitnodigend?*
1. *Wie in uw omgeving heeft dorst, en weet u waar het water is?*

DE WEEGSCHAAL

Wat wij behouden

de nodiging zelf, elke week opnieuw uitgesproken.

Wat wij begrenzen

het spreken over techniek zodra het de nodiging gaat overstemmen.

Wat wij laten

de haast. Wie dorst heeft, komt niet omdat het snel moet.

SLOTWOORD

Aan het einde van dit boek is de vraag niet of uw gemeente een goed beleid heeft. Die vraag is nuttig, en er staat in dit boek genoeg om ermee aan de slag te gaan. Maar zij is niet de laatste vraag.

De laatste vraag is waar u drinkt. Jeremia noemde het een verbazingwekkende zaak dat een volk naast een springader gaat hakken in de rots. Toch doen wij het, ieder van ons, en meestal zonder dat wij het merken. Er komt geen moment waarop iemand besluit de bron te verlaten. Er ontstaat een barst, en het loopt langzaam leeg.

Daarom is het goed dat een gemeente over deze dingen spreekt. Niet omdat het gesprek de barst dicht, maar omdat het de dorst weer voelbaar maakt. En wie zijn dorst voelt, is dicht bij de uitnodiging.

Die uitnodiging is niet veranderd. Zij klonk bij Jesaja en zij klinkt aan het einde van de Schrift. Wie dorst heeft, kome. Er wordt niets gevraagd dan de dorst zelf. Geen kennis van techniek, geen sluitend beleid, geen zekerheid over de toekomst.

Dat is de rust waarin een gemeente mag staan, ook in een tijd die snel verandert. Zij hoeft niet alles te doorgronden. Zij hoeft niet vooruit te lopen en zij hoeft niet achterop te raken. Zij mag drinken, en van daaruit wegen.

Wat de machine ook zal kunnen, zij zal nooit dorst hebben. En zij zal nooit gelaafd worden. Dat is voorbehouden aan schepselen die geschapen zijn naar het beeld van

God, en die daarom onrustig blijven totdat zij rust vinden in Hem.

Soli Deo gloria

BIJLAGE A TWINTIG VUISTREGELS VOOR DE GEMEENTE

Deze bijlage vat de praktische kern van het boek samen. Achter elke vuistregel staat het hoofdstuk waarin zij wordt uitgewerkt. Gebruik de lijst als checklist bij de jaarplanning of als agenda voor een kerkenraadsvergadering.

01 Vraag bij elk nieuw hulpmiddel niet alleen kan het en mag het, maar ook dient het. *(hoofdstuk 1)*

02 Leg vast wie inhoudelijk verantwoordelijk is voor alles wat namens de gemeente naar buiten gaat. *(hoofdstuk 2)*

03 Laat een mens altijd nalezen wat een systeem heeft voortgebracht. *(hoofdstuk 2)*

04 Spreek over een systeem als iets dat antwoord geeft, niet als iets dat vindt of weet. *(hoofdstuk 3)*

05 Beveel geen toepassingen aan die zich voordoen als geestelijk raadsman. *(hoofdstuk 3)*

06 Hanteer in kringen de volgorde eerst zelf, dan samen, dan zoeken. *(hoofdstuk 4)*

07 Maak een lijst van taken die uitsluitend door mensen gedaan worden, en schrijf erbij waarom. *(hoofdstuk 5)*

08 Begin bijeenkomsten met stilte voordat er gesproken wordt. *(hoofdstuk 6)*

09 Vraag wat zoekt u daarin, in plaats van hoe vaak doet u dat. *(hoofdstuk 7)*

10 Doorloop bij elk voorstel vaste toetsvragen en leg de uitkomst vast in de notulen. *(hoofdstuk 8)*

11 Onderzoek bij elke digitale keuze wie erbuiten valt. *(hoofdstuk 8)*

12 Plan toerusting voor verschillende groepen apart: ambtsdragers, ouders, jongeren, ouderen. *(hoofdstuk 9)*

13 Houd het kader kort, leg het uit, en zet er een evaluatiedatum bij. *(hoofdstuk 10)*

14 Houd gegevens over ziekte, rouw en zorg buiten systemen van derden. *(hoofdstuk 10)*

15 Bespreek openlijk waar ambtsdragers hulpmiddelen gebruiken en waar niet. *(hoofdstuk 11)*

16 Zorg dat een jongere kan melden dat het is misgegaan, zonder dat straf het eerste is. (hoofdstuk 12)

17 Bestem tijdwinst in hetzelfde besluit waarin u het hulpmiddel invoert. (hoofdstuk 13)

18 Begin het gemeentegesprek bij ervaring en niet bij standpunt. (hoofdstuk 14)

19 Koppel aan elke vaste meekijker een bezoeker. (hoofdstuk 17)

20 Laat elk traject over dit onderwerp eindigen bij de Bron en niet bij een verbodslijst. (hoofdstuk 21)

BIJLAGE B VERANTWOORDING EN LITERATUUR

DE OPBOUW IN DRIE DELEN

De driedeling volgt de drie vragen die aan dit boek ten grondslag liggen: welke lessen kunnen wij leren, wat is nodig, en wat is de Levensbron. Bewust is gekozen om te beginnen bij de mens en niet bij de techniek, en om te eindigen bij de Bron en niet bij een lijst van maatregelen. Wie in omgekeerde volgorde leest, houdt beleid over zonder grond.

DE KEUZE VOOR DE STATENVERTALING

Alle Schriftplaatsen zijn aangehaald uit de Statenvertaling, omdat dit boek in de eerste plaats bedoeld is voor gemeenten waarin deze vertaling in gebruik is. Waar de formulering voor jongere lezers lastig is, wordt zij in de tekst zelf toegelicht.

DE AANSPREEKVORM

Er is gekozen voor de aanspreekvorm u, omdat het boek bedoeld is voor gebruik in de gemeente en voor bespreking in kerkenraad, kring en gezin. De toon is bewust rustig gehouden: dit onderwerp lijdt eerder aan te veel stelligheid dan aan te weinig.

Elke praktische toepassing is verdeeld over kerkenraad, gemeente en gezin. Die verdeling voorkomt dat het boek alleen bruikbaar is voor bestuurders, en zij maakt duidelijk dat verantwoordelijkheid op meerdere plaatsen ligt.

DE HANDLEIDINGEN BIJ DE HOOFDSTUKKEN

Bij elk hoofdstuk hoort een handleiding met tijdsduur, werkvorm, doel, voorbereiding en aanpak. Zo kan het boek dienen als werkboek voor een gemeentetraject van eenentwintig bijeenkomsten, of voor een kortere reeks waarin per deel enkele hoofdstukken worden gekozen.

OVER DE GEBRUIKTE CITATEN

Bij elk hoofdstuk staat een kort citaat van een denker, theoloog of Schriftplaats. Waar een uitspraak niet letterlijk te herleiden is, staat er naar bij de bron. Uitspraken zonder aanwijsbare herkomst zijn aangeduid als anoniem.

WAT DIT BOEK NIET IS

Dit is geen technische handleiding en geen volledig overzicht van de stand van zaken. De ontwikkelingen gaan te snel voor een boek. Wat hier staat, is bedoeld om te blijven staan wanneer de techniek verandert: de vragen, de maatstaven en de Bron.

LITERATUUR EN BRONNEN

Bijbel, Statenvertaling. Alle Schriftplaatsen in dit boek zijn hieraan ontleend.

Augustinus, Belijdenissen. Over het onrustige hart en de rust in God.

Bonhoeffer, D., Leven met elkander. Over gemeenschap als gave en niet als ideaal.

Calvijn, J., Institutie. Over het hart als voortbrenger van afgoden.

Carr, N., Het ondiepe. Over de gevolgen van digitale media voor aandacht en diepgang.

Ellul, J., De technologische samenleving. Over techniek als systeem met een eigen logica.

Kuyper, A., Souvereiniteit in eigen kring. Over de heerschappij van Christus over alle terreinen.

Pascal, B., Gedachten. Over het hart, de redenen en de verstrooiing.

Peterson, E., Een lange gehoorzaamheid in dezelfde richting. Over volharding en traagheid.

Postman, N., Technopolie. Over wat techniek geeft en wat zij neemt.

Turkle, S., Alleen samen. Over verbondenheid en eenzaamheid in een verbonden wereld.

Weil, S., Wachten op God. Over aandacht als vorm van vrijgevigheid.

CREËDU · www.bronwijs.org · info@bronwijs.org

Maakt leren werkbaar

En die dorst heeft, kome;
en die wil, neme het water
des levens om niet.

OPENBARING 22 VERS 17 · STATENVERTALING

Bronwijs

www.bronwijs.org

EÉN BRON, DUIZEND BRONNEN